

Міністерство освіти і науки України
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
Навчально-науковий юридичний інститут
Кафедра правоохоронної діяльності

ЯРЕМАК З. В.

**ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ В СФЕРІ
ДОВКІЛЛЯ:**

**методичні вказівки для підготовки до семінарських (практичних)
занять здобувачів денної форми здобуття вищої освіти
ОПШ «Правоохоронна діяльність»
спеціальності К9 «Правоохоронна діяльність»**

м. Івано-Франківськ, 2026

УДК 502.1:378.041(083.13)

*Рекомендовано до видання вченою радою Навчально-наукового юридичного інституту
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника
(протокол № 8 від 18 берзня 2026 року)*

Рецензенти:

Медицький І. Б., доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри правоохоронної діяльності навчально-наукового юридичного інституту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Данилюк Л. Р., кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри трудового, екологічного та аграрного права навчально-наукового юридичного інституту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Я 68 Яремак З. В. Правоохоронна діяльність в сфері довкілля: методичні вказівки для підготовки до семінарських (практичних) занять здобувачів денної форми здобуття вищої освіти ОПП «Правоохоронна діяльність» спеціальності К9 «Правоохоронна діяльність». Електронне видання. Івано-Франківськ: Карпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2026. 65 с.

Методичні вказівки для підготовки до семінарських (практичних) занять та самостійної роботи здобувачів вищої освіти К9 «Правоохоронна діяльність» з навчальної дисципліни «Правоохоронна діяльність в сфері довкілля» розроблені з метою сприяння організації роботи здобувачів вищої освіти при вивченні відповідного курсу. В посібнику викладені: методичні вказівки до семінарських занять; завдання до семінарських занять, які включають короткі методичні рекомендації, переліки питань, що виносяться на обговорення під час занять, методичні завдання, практичні завдання, питання для проведення поточного контролю знань. До кожної теми поданий перелік додаткових джерел для опрацювання (літератури, в якій досліджуються окреслені проблеми, нормативно-правових актів, що регулюють відповідні правовідносини та посилань на інформаційні ресурси, де висвітлюються дані питання).

Методична розробка призначена для здобувачів вищої освіти, викладачів.

УДК 502.1:378.041(083.13)

© Яремак З. В., 2026
© КНУВС, 2026

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	5
МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ (ПРАКТИЧНИХ) ЗАНЯТЬ	12
ЗАВДАННЯ ДО СЕМІНАРСЬКИХ (ПРАКТИЧНИХ) ЗАНЯТЬ	14
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 1	
Предмет, метод, система та принципи екологічного права	14
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 2	
Еколого-правовий статус громадян України	16
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 3 – 4	
Правові засади управління в галузі охорони довкілля	19
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 5	
Економіко-правовий механізм охорони довкілля	24
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 6 – 7	
Екологічний контроль та проблеми його реалізації в Україні	27
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 8	
Діяльність правоохоронних органів у сфері охорони довкілля	31
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 9 – 10	
Юридична відповідальність за екологічні правопорушення	34
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 11 – 12	
Правовий режим охорони і використання землі	39
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 13	
Правовий режим охорони і використання надр	44
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 14	
Правовий режим охорони і використання вод	47
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 15	
Правовий режим охорони та використання лісів та інших об'єктів рослинного світу	51
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 16	
Правовий режим охорони і використання тваринного світу	54
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 17	
Правовий режим зон надзвичайних екологічних ситуацій	57
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 18	
Правове регулювання управління відходами	61

ВСТУП

Застосування екологічного законодавства в умовах екологічної кризи, ринкової економіки є дуже складним завданням і одним з основних, відповідальних напрямків роботи державних органів та всіх інституцій громадянського суспільства. Без кваліфікованих спеціалістів в галузі охорони довкілля нам навряд чи справитись з екологічними проблемами. Підготовка правоохоронців зі спеціальними знаннями в сфері довкілля повинна стати одним з пріоритетних напрямів у природоохоронній діяльності держави на сучасному етапі. Ця дисципліна є ключовою для підготовки фахівців, здатних ефективно протидіяти екологічній злочинності та забезпечувати дотримання природоохоронного законодавства.

Предметом вивчення дисципліни «Правоохоронна діяльність у сфері довкілля» є загальнотеоретичні та практичні засади здійснення правоохоронної діяльності у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки. В межах цього здобувачі вищої освіти вивчатимуть:

- систему довкілльового законодавства України;
- особливості організації та діяльності правоохоронних органів, які здійснюють контроль та нагляд у цій сфері;
- правові механізми притягнення до юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства;
- особливості природоохоронної діяльності в сфері охорони довкілля та природокористування та екологічної безпеки тощо.

Головна мета вивчення дисципліни – формування у майбутніх фахівців із правоохоронної діяльності системних знань та практичних навичок щодо ефективного застосування норм екологічного права, а також організації та здійснення правоохоронних заходів для захисту екологічних прав громадян, збереження природних ресурсів та забезпечення екологічного правопорядку в державі.

Основними цілями вивчення дисципліни «Правоохоронна діяльність у сфері довкілля» є набуття студентами знань та опанувати теоретичні основи екологічного права та правоохоронної діяльності у сфері довкілля; вивчити систему, повноваження та принципи взаємодії суб'єктів, що здійснюють правоохоронну діяльність у цій сфері (наприклад, органи поліції, екологічні інспекції, прокуратура); набути навичок кваліфікації та розмежування екологічних правопорушень (відповідальність за якими передбачена Кримінальним кодексом України та Кодексом України про адміністративні правопорушення); з'ясувати особливості застосування адміністративно-правових, кримінально-правових та цивільно-правових заходів впливу до порушників екологічного законодавства; сформувати здатність до профілактики екологічних правопорушень та участі у здійсненні контрольно-наглядової діяльності.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль I.

Теоретико-правові основи правоохоронної діяльності у сфері довкілля

Тема 1. Предмет, метод, система та принципи екологічного права

Форми взаємодії суспільства і природи, їх розвиток і закріплення в праві. Основні напрямки охорони довкілля.

Розвиток екологічного права як галузі права. Проблеми диференціації і інтеграції природоохоронних норм. Поняття екологічного права. Концептуальні підходи до визначення екологічного права як галузі права. Етапи його становлення і розвитку.

Предмет і метод правового регулювання.

Функції екологічного права, їх види.

Система екологічного права. Співвідношення екологічного права і інших галузей права.

Принципи екологічного права. Особливості галузевих принципів екологічного права.

Поняття і види об'єктів екологічного права. Навколишнє природне середовище, як комплексний об'єкт. Природні об'єкти, їх ознаки. Природні ресурси, як об'єкти використання та охорони.

Тема 2. Нормативно-правова база правоохоронної діяльності у сфері довкілля

Поняття й особливості джерел права у сфері довкілля. Класифікація джерел екологічного права за юридичною силою.

Особливості міжнародно-правових актів як джерела екологічного права. Адаптація довкіллевого законодавства України до *acquis* ЄС. Директиви ЄС в системі джерел довкіллевого права: особливість та механізми імплементації.

Закони України та підзаконні нормативно-правові акти як джерела екологічного права. Конституція України як джерело права охорони довкілля України. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» як основний галузевий акт довкіллевого законодавства. Правова характеристика поресурсових кодексів. Підзаконні нормативно-правові акти екологічного законодавства та їх класифікація.

Судові акти як особливе джерело права у сфері довкілля. Рішення Конституційного Суду України в системі джерел довкіллевого права України. Правові позиції Верховного Суду та їх значення.

Тема 3. Правове регулювання власності на природні об'єкти і їх ресурси

Поняття і особливості права власності на об'єкти природи. Юридична конструкція права власності народу України.

Конституційні засади інституту власності на природні ресурси. Регулювання власності на окремі природні ресурси галузевими нормативними актами.

Форми власності на природні ресурси. Особливості приватної власності на природні ресурси.

Тема 4. Право природокористування

Поняття права природокористування. Принципи природокористування. Об'єктивне і суб'єктивне право природокористування.

Види права природокористування. Ознаки загального і спеціального природокористування. Особливості права орендного природокористування.

Суб'єкти і об'єкти права природокористування. Підстави виникнення і зміни права природокористування. Підстави припинення права природокористування.

Зміст відносин природокористування. Загальні і спеціальні права та обов'язки користувачів природних ресурсів.

Тема 5. Еколого-правовий статус громадян України

Поняття еколого-правового статусу, його зміст.

Поняття та види екологічних прав. Особливості та система екологічних прав.

Право громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля. Право громадян на відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю і майну громадян, внаслідок негативного впливу на навколишнє природне середовище. Право громадян на одержання екологічної інформації. Інші екологічні права.

Гарантії забезпечення екологічних прав.

Екологічні обов'язки громадян України.

Тема 6. Правові засади управління в галузі охорони довкілля

Поняття управління в галузі охорони довкілля. Види управління в галузі охорони природи.

Система органів управління охороною довкілля. Органи загальної і спеціальної компетенції. Спеціально уповноважені органи державного управління охороною навколишнього природного середовища. Правовий статус центрального органу виконавчої влади в галузі охорони навколишнього природного середовища України.

Функції управління в галузі охорони навколишнього природного середовища. Види функцій.

Розробка екологічних планів і програм. Моніторинг навколишнього природного середовища. Облік в галузі охорони довкілля. Ведення кадастрів природних ресурсів. Стандартизація і нормування. Поняття, зміст, значення екологічних нормативів. Види нормативів. Інші функції управління.

Оцінка впливу на довкілля. Об'єкти і суб'єкти оцінки впливу на довкілля. Особливості її здійснення. Порядок здійснення оцінки впливу на довкілля. Висновок з оцінки впливу на довкілля, його правове значення.

Участь громадськості в управлінні охороною довкілля. Форми такої участі.

Тема 7. Економіко-правовий механізм охорони довкілля

Суть і мета встановлення економічного механізму забезпечення охорони навколишнього природного середовища. Структура економічного механізму забезпечення охорони довкілля.

Основні елементи економічного механізму. Платність використання природних ресурсів і забруднення навколишнього природного середовища. Фінансування заходів охорони довкілля. Фонди охорони навколишнього природного середовища. Заходи економічного стимулювання в галузі охорони довкілля.

Екологічне страхування і екологічний аудит.

Тема 8. Екологічний контроль та проблеми його реалізації в Україні

Екологічний контроль. Поняття, мета, види та методи здійснення екологічного контролю.

Державний, галузевий, громадський екологічний контроль.

Суб'єкти державного екологічного контролю. Система органів екологічного контролю. Органи загальної і спеціальної компетенції. Спеціально уповноважені органи екологічного контролю. Правовий статус центрального органу виконавчої влади, який реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів.

Правовий статус органів місцевого самоврядування при виконанні делегованих повноважень щодо здійснення державного екологічного контролю.

Тема 9. Суб'єкти правоохоронної діяльності в сфері довкілля

Поняття, мета та завдання правоохоронної діяльності у сфері охорони довкілля.

Система суб'єктів правоохоронної діяльності у сфері довкілля: розподіл повноважень.

Правові засади та компетенція органів Національної поліції у сфері охорони довкілля. Взаємодія поліції з Державною екологічною інспекцією та прокуратурою у розслідуванні.

Особливості документування та фіксації екологічних правопорушень. Методика розслідування окремих видів екологічних злочинів. Незаконне поводження з небезпечними відходами. Незаконна порубка лісу. Незаконне полювання та рибальство.

Профілактика екологічних правопорушень та міжнародне співробітництво. Заходи попередження. Роль міжнародних організацій (ЄС, ООН) у боротьбі з екологічною злочинністю.

Тема 10. Юридична відповідальність за екологічні правопорушення

Поняття, види і функції юридичної відповідальності в галузі охорони навколишнього природного середовища.

Поняття екологічного правопорушення. Структура екологічного правопорушення.

Форми відповідальності за екологічні правопорушення. Кримінальна відповідальність, адміністративна відповідальність, дисциплінарна відповідальність за екологічні правопорушення.

Механізм відшкодування шкоди, заподіяної довкіллю. Специфіка визначення збитків, заподіяних природнім об'єктам. Застосування такс і методик при визначенні розміру шкоди, заподіяної об'єктам природи.

Змістовий модуль II.

Природокористування та особливості природоохоронної діяльності в сфері охорони довкілля

Тема 11. Правовий режим охорони і використання земель

Земля як об'єкт еколого-правових відносин. Характеристика категорій земель за цільовим призначенням.

Відносини власності на землю: суб'єкт, об'єкт, зміст.

Трансформація інституту постійного землекористування з 1992 р.

Правові засади оренди земель в Україні. Права й обов'язки землекористувачів

Обмежені речові права на землю: а) земельний сервітут: поняття та особливості; б) емфітевзис: значення та характеристика; в) суперфіцій: впровадження в практику земельних відносин в Україні.

Особливості юридичної відповідальності за порушення законодавства у сфері охорони земель.

Роль правоохоронних органів у забезпеченні охорони земель.

Тема 12. Правовий режим охорони і використання надр

Надра як об'єкт правової охорони. Поняття "надра" і "корисні копалини". Власність на надра.

Право користування надрами. Його види. Суб'єкти, об'єкти та зміст права надрокористування.

Правове регулювання геологічного вивчення надр. Видобування корисних копалин. Правове забезпечення використання надр, не пов'язане з їх видобуванням.

Порядок надання надр у користування. Дозвільний порядок передачі надр в користування. Гірничий відвід та порядок його надання.

Особливості видобування корисних копалин місцевого значення і торфу.

Правові форми контролю за додержанням законодавства в галузі з охорони і використання надр. Геологічний контроль та гірничий нагляд.

Юридична відповідальність за порушення законодавства про надра.

Роль правоохоронних органів у забезпеченні охорони надр.

Тема 13. Правовий режим охорони і використання лісів та інших об'єктів рослинного світу

Ліс як об'єкт правової охорони. Властивості лісів. Поділ лісів на категорії. Правовий режим окремих категорій лісів.

Поняття рослинного світу. Об'єкти рослинного світу, їх правовий режим.

Права на ліси. Державна, комунальна та приватна власність на ліси. Право користування лісами. Особливості правового режиму постійного та тимчасового користування лісами. Види користування лісами.

Використання лісових ресурсів. Загальне і спеціальне використання лісових ресурсів. Правове регулювання заготівлі деревини, живиці, другорядних лісових матеріалів. Право побічного лісокористування. Права і обов'язки лісокористувачів. Підстави виникнення права використання лісових ресурсів. Лісорубний і лісовий квиток.

Контроль за використанням та охороною лісів.

Юридична відповідальність за порушення лісового законодавства. Особливості таксової відповідальності за лісопорушення.

Роль правоохоронних органів у забезпеченні охорони лісів та інших об'єктів рослинного світу.

Тема 14. Правовий режим охорони і використання вод

Води як об'єкт правової охорони. Види водних об'єктів.

Власність на води.

Право водокористування. Суб'єкти права водокористування. Види водокористування. Загальне і спеціальне водокористування. Первинне і вторинне водокористування. Спільне і відособлене водокористування. Особливості водних орендних відносин. Підстави виникнення і припинення права водокористування.

Контроль за дотриманням законодавства в галузі охорони і раціонального використання вод.

Екологічні нормативи в галузі охорони і використання вод.

Юридична відповідальність за порушення водного законодавства.

Роль правоохоронних органів у забезпеченні охорони вод.

Тема 15. Правовий режим охорони і використання тваринного світу

Тваринний світ як об'єкт правової охорони. Об'єкти тваринного світу. Власність на тваринний світ.

Поняття і види користування тваринним світом. Загальне і спеціальне користування тваринним світом. Правове регулювання мисливства. Правове регулювання рибальства. Інші види використання тваринного світу. Порядок здійснення користування тваринним світом.

Контроль за використанням і охороною тваринного світу.

Юридична відповідальність за порушення законодавства про тваринний світ. Такси як форма відшкодування шкоди, заподіяної об'єктам тваринного світу.

Роль правоохоронних органів у забезпеченні охорони тваринного світу.

Тема 16. Правовий режим охорони атмосферного повітря

Атмосферне повітря як об'єкт правової охорони. Особливості атмосферного повітря.

Правові заходи охорони атмосферного повітря. Стандартизація і нормування в галузі охорони атмосферного повітря.

Система організаційно-правових заходів охорони атмосферного повітря в процесі реалізації різних видів діяльності.

Державний контроль за охороною атмосферного повітря. Система органів державного контролю. Компетенція органів державного контролю за охороною атмосферного повітря.

Юридична відповідальність за порушення законодавства про охорону атмосферного повітря.

Тема 17. Правовий режим природно-заповідного фонду України та екологічної мережі

Поняття і склад природно-заповідного фонду.

Форми права власності на території та об'єкти природно-заповідного фонду. Правові форми та види використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Правовий режим природних і біосферних заповідників. Правовий режим національних парків. Правовий режим інших об'єктів природно-заповідного фонду.

Контроль за додержанням правового режиму територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Юридична відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд.

Поняття та особливості екологічної мережі. Складові елементи екологічної мережі України. Правовий режим окремих елементів екомережі. Ключові, сполучні, буферні та відновлювані території екомережі.

Змістовий модуль III.

Екологічна безпека як об'єкт правоохоронної діяльності

Тема 18. Правовий механізм забезпечення екологічної безпеки

Наукові та законодавчі визначення екологічної безпеки. Правове регулювання національної екологічної безпеки.

Зміст відносин екологічної безпеки. Екологічні нормативи як юридичні критерії екологічної безпеки.

Механізм забезпечення екологічної безпеки. Система заходів забезпечення екологічної безпеки.

Тема 19. Правові засади забезпечення екологічної безпеки у сфері використання ядерної енергії

Поняття ядерної та радіаційної безпеки. Співвідношення понять “радіоекологічна безпека” та “екологічна безпека”.

Правове забезпечення екологічної безпеки в різноманітних сферах використання ядерної енергії.

Юридична відповідальність за порушення вимог ядерного законодавства України щодо забезпечення екологічної безпеки. Особливості цивільної відповідальності за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення.

Тема 20. Правові засади забезпечення біологічної та генетичної безпеки

Поняття, ознаки та критерії біологічної та генетичної безпеки. Генетично-модифіковані організми та правові вимоги до них.

Правове регулювання поводження з генетично-модифікованими організмами.

Юридична відповідальність за порушення правових вимог у сфері біологічної та генетичної безпеки.

Тема 21. Правовий режим зон надзвичайних екологічних ситуацій

Поняття та ознаки зон надзвичайних екологічних ситуацій. Класифікація зон надзвичайних екологічних ситуацій.

Підстави та порядок оголошення окремої місцевості зоною надзвичайної екологічної ситуації та її правовий режим.

Запобіжні заходи та заходи реагування на надзвичайні ситуації техногенного і природного характеру. Ліквідаційні заходи в межах зон надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру.

Тема 22. Правове регулювання управління відходами

Юридичне визначення та ознаки відходів, їх розмежування з іншими суміжними поняттями.

Правова характеристика управління відходами. Види операцій з управління відходами. Обов'язки суб'єктів управління відходами.

Ліцензійна, дозвільна системи в сфері управління відходами.

Юридична відповідальність за порушення законодавства про управління відходами.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ (ПРАКТИЧНИХ) ЗАНЯТЬ

При вивченні навчальної дисципліни використовуються такі форми навчальної роботи: лекції, семінарські заняття, консультації, написання письмових контрольних робіт, самостійна робота студентів.

Семінарське заняття – вид навчального заняття, на якому викладач організовує обговорення студентами питань з попередньо визначених силабусом тем. Семінарські заняття проводяться у формі бесіди, рецензування та обговорення доповідей, дискусій. *Практичне заняття* – це вид навчального заняття, на якому викладач організовує детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички їх практичного застосування відповідно сформульованих завдань.

На заняттях з навчальної дисципліни «Правоохоронна діяльність у сфері довілля» поєднуються форми проведення семінарських та практичних занять, фронтальне та індивідуальне опитування студентів, усна і письмова перевірка знань, детальний аналіз практичних завдань – реальних юридичних справ та фактів. Перелік тем семінарських занять визначений силабусом. Семінарські (практичні) заняття проводяться з основних тем і є ефективною формою закріплення теоретичних знань, отриманих на лекціях і під час самостійної роботи з навчальною і науковою літературою. Головна *мета* семінарських (практичних) занять — опанування студентами навчальної дисципліни, забезпечення глибокого і всебічного аналізу та колективного обговорення основних проблем дисципліни, формування вміння творчого застосування отриманих знань на практиці.

Методичні вказівки містить вимоги, питання, практичні завдання і перелік джерел для забезпечення підготовки здобувачів вищої освіти до семінарських (практичних) занять. До кожної теми, що виноситься для аналізу на семінарське заняття, подана коротка анотація, в якій вказується на чому потрібно зосередити увагу при вивченні теми. До тем також поданий перелік питань, що носять конкретний, деталізований характер і цим самим забезпечують глибше розуміння теми та акцентують увагу на основних положеннях законодавства, а також перелік спеціальної літератури, чинних нормативно-правових актів та судової практики. До тем також включені практичні завдання, які передбачають юридичний аналіз відносин, кваліфікацію юридичних фактів, що мали місце. При вирішенні практичних завдань, насамперед необхідно проаналізувати коло відносин, які склалися, та вибрати правові норми, що підходять для врегулювання в даному випадку. Вибравши норму, слід переконатись в її чинності та аутентичності тексту, перевірити межі дії, щоб впевнитись, що саме вона (чи кілька норм), стануть нормативною підставою правової кваліфікації. Правова кваліфікація представляє собою юридичну оцінку всієї сукупності фактичних обставин справи шляхом віднесення конкретного випадку до сфери дії певних юридичних норм. *Відповідь* – *вирішення практичних завдань повинна бути максимально повною, обґрунтованою, з посиланням на конкретні статті нормативно-правових актів та визначенням можливих варіантів вирішення, які можуть відрізнятися в залежності від зміни обставин.*

Семінарські заняття також передбачають виконання *методичних завдань* – спеціально сформульовані навчальні завдання, які спрямовані на організацію самостійної роботи студента з навчальним матеріалом, а також на формування практичних умінь і навичок аналізу та застосування теоретичних знань. Методичні завдання вимагають не лише відтворення інформації, а й активної, осмисленої роботи: орієнтують студента на глибоке засвоєння конкретних аспектів теми, виділення головного та розуміння взаємозв'язків між поняттями; вимагають застосування знань до конкретних ситуацій, аналізу нормативних актів, порівняння правових явищ або формування власної аргументованої позиції (як, наприклад, "Дайте порівняльну характеристику..."); розвивають критичне мислення, навички самостійного пошуку та структурування інформації.

Підготовка до семінарських (практичних) занять не вимагає переписування (відтворення) положень підручників чи статей нормативно-правових актів, однак для належних, обґрунтованих відповідей попередньо мають бути проаналізовані та занотовані (письмово чи в електронній формі) номери статей, їх положення, висновки та аотації наукових джерел, які використовуються при відповідях.

Практичні та методичні завдання потрібно виконувати в письмовій формі.

Невиконання письмово вказаних завдань означає неналежну підготовку до заняття й тягне за собою незадовільну оцінку.

Основою підготовки до семінарських (практичних) занять виступають такі базові навчальні та наукові джерела:

1. Екологічне право: підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / за ред. А. П. Гетьмана. Харків: Право, 2019. https://pravo-izdat.com.ua/image/data/Files/734/3_Ekologichne%20pravo_Pidruchnik_vnutri.pdf
2. Краснова М. В., Краснова Ю. А. Екологічне право України. Загальна частина: підручник. Київ: ВПЦ "Київський університет", 2021. http://dglib.nubip.edu.ua/bitstream/123456789/9188/1/Krasnova_Ekologichne%20pravo.pdf
3. Краснова М. В., Краснова Ю. А. Екологічне право України. Спеціальна та Особлива частини: підручник / Краснова М.В., Краснова Ю.А. Київ: НУБіП України. 2023. https://fpk.in.ua/images/biblioteka/2bac_pravo/Ekolohichne-pravo.-Osoblyva-ta-Spetsialna-chastyny-2023.pdf
4. Кобецька Н.Р. Екологічне право України: навч. посібник. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2008. https://yurincom.com/files/content/Ecolog_Pravo.pdf
5. Сучасні теоретичні та прикладні засади природокористування в національній еколого-правовій доктрині: монографія / за ред. А. П. Гетьмана. Харків: Право, 2023. https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/19898/1/Mono_Pryr_2023.pdf
6. Realization of Sustainable Development Principle in Environmental Legal Relations: Legislation and Law Enforcement Practice in Ukraine: monograph / Editors N. Kobetska, Z. Yaremak, L. Danyliuk. Ivano-Frankivsk: Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, 2022. 226 p. URL: http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/15427/1/монографія_2022.pdf.

ЗАВДАННЯ ДО СЕМІНАРСЬКИХ (ПРАКТИЧНИХ) ЗАНЯТЬ

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 1

ТЕМА. Предмет, метод, система та принципи екологічного права

Вивчення теми доцільно розпочати з розгляду науково-методологічних засад взаємодії людини (суспільства) і природи. Слід мати на увазі, що природа – це об’єктивна реальність, яка існує незалежно від суспільства, від волі і свідомості людини та розвивається за об’єктивними природними законами, тобто закономірностями фізичної, хімічної, біологічної та інших форм руху матерії. Без розуміння того, що являють собою об’єктивні закони розвитку природи, як вони проявляються у взаємодії з суспільством, як людина впливає на природу, тобто без чіткого уявлення про сутність і структуру зв’язків у системі “людина – суспільство – природа” правове регулювання відносин з приводу використання, відтворення, охорони навколишнього природного середовища і правозастосовна діяльність у цій сфері будуть або неефективними і навіть шкідливими, або ж неієвними.

Вивчаючи екологічне право як юридичну форму екологічних відносин, необхідно проаналізувати основні наукові концепції щодо правової природи та назви галузі права, з’ясувати поняття екологічного права та його місце в правовій системі України.

Розгляд предмета та методу екологічного права має бути логічним продовженням аналізу юридичної природи галузі. Слід з’ясувати поняття предмета екологічного права та охарактеризувати основні види суспільних відносин, які він охоплює. При аналізі методу потрібно показати співвідношення цивільно-правових і адміністративно-правових засад у регулюванні екологічних правовідносин, висвітлити специфіку способів і прийомів, за допомогою яких екологічне право впливає на поведінку суб’єктів цих відносин.

Вивчення принципів екологічного права має ґрунтуватися, з одного боку, на аналізі норм екологічного законодавства, насамперед ст. 3 Закону України “Про охорону навколишнього природного середовища”, з іншого боку – на доктринальних положеннях, розроблених у науці екологічного права. Слід дати визначення поняття принципів, навести їх перелік, охарактеризувати кожен принцип окремо, та показати значення принципів екологічного права для правозастосування та правотворчості в сфері регулювання еколого-правових відносин

Питання для обговорення:

1. Концептуальні підходи до визначення екологічного права як галузі права. Етапи його становлення і розвитку.
2. Принципи екологічного права.
3. Функції екологічного права, їх види.
4. Поняття екологічних відносин та їх класифікація.
5. Поняття й види об’єктів екологічного права, їх особливості.
6. Суб’єкти екологічного права. Екологічна правосуб’єктність.
7. Особливості методу правового регулювання екологічних відносин.

Питання для самоконтролю:

1. Визначте основні положення щодо функціонування людини і суспільства в навколишньому середовищі. Яке значення вони мають для екологічного права?
2. Які особливості розвитку екологічного права як галузі права на кожному окремому етапі його становлення?

3. Охарактеризуйте предмет екологічного права та метод еколого-правового регулювання.
4. Деталізуйте структуру відносин, що складають предмет екологічного права.
5. Обґрунтуйте пріоритетність імперативного методу правового регулювання в екологічному праві.
6. Яка система об'єктів екологічного права, визначте їх суть, різновиди та ознаки.
7. В чому полягає суть та відмінність понять «природний об'єкт» і «природний ресурс»? Наведіть приклади.
8. У чому суть принципів правової охорони довкілля? Як вони співвідносяться з принципами екологічного права?
9. Охарактеризуйте основні галузеві принципи екологічного права.
10. Дайте поняття системи екологічного права та охарактеризуйте її складові елементи.

Методичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Наведіть приклади еколого-правових відносин:
 - а) природоресурсних (з приводу використання природних ресурсів);
 - б) природоохоронних (з приводу охорони довкілля);
 - в) антропоохоронних (з приводу забезпечення екологічної безпеки).
2. Як співвідносяться поняття «природний об'єкт» та «природний ресурс»?
3. Наведіть приклади природних об'єктів:
 - а) інтегрованих;
 - б) диференційованих;
 - в) комплексних.
4. Визначте, які функції виконують стосовно екологічного права норми:
 - адміністративного права (приклади нормативно-правових актів);
 - кримінального права (приклад);
 - цивільного права (приклад).

Список літератури:

1. Правове регулювання відносин в сфері довкілля в Європейському союзі та в Україні / За заг. ред. к.е.н. В. Г. Дідика. К., 2007.
2. Екологічне право : підручник / [А. П. Гетьман, Г. В. Анісімова, А. К. Соколова та ін.] ; за ред. А. П. Гетьмана. Харків : Право, 2021.
3. Кобецька Н. Р. Екологічне право України: навч. посібник. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2008.
4. Краснова М. В. Екологічне право України. Загальна частина : підручник / М. В. Краснова, Ю. А. Краснова. К.: ВПЦ "Київський університет", 2021.

Нормативно-правові акти:

- Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. (з наступними змінами та доповненнями). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
- Про Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 2

ТЕМА. Еколого-правовий статус громадян України

Екологічні права та обов'язки становлять основу еколого-правового статусу людини і громадянина, тобто правового становища фізичної особи у галузі екологічних правовідносин. Вивчення еколого-правового статусу людини і громадянина має ґрунтуватися на загальних знаннях теорії права, конституційного та цивільного права.

Екологічні права громадян є самостійною групою прав у галузі екологічних відносин, що закріплені Конституцією України і Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» і представляють собою сукупні можливості поведінки громадян України в сфері приналежності, використання природного середовища, придатного для нормального існування людини, а також збереження, відтворення і покращення цього середовища.

Особливе місце серед екологічних прав громадян займає право на безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище. Це фундаментальне право, що належить людині внаслідок її існування, є необхідною умовою життя і тому невід'ємне від особи так само, як право на життя, на особисту недоторканність тощо. Це право закріплене в ст. 50 Конституції України й низці інших еколого-правових нормативних актів. У подальшому вивченні теми слід детально розглянути й інші найважливіші конституційні екологічні права людини – право на екологічну інформацію та на відшкодування шкоди, завданої порушенням законодавства про охорону довкілля. Необхідно розглянути гарантії реалізації цих прав та особливості їх охорони.

Важливим є питання щодо підстав обмеження та припинення екологічних прав, а також з'ясування кола екологічних прав, які не можуть бути обмежені або припинені.

Поряд з екологічними правами громадяни мають обов'язки, передбачені Конституцією, Законом України “Про охорону навколишнього природного середовища” та іншими еколого-правовими нормативними актами. Слід вивчити систему загальних обов'язків, а також розглянути спеціальні обов'язки, визначені поресурсовим законодавством.

Питання для обговорення:

1. Поняття та особливості екологічних прав громадян, форми їх реалізації.
2. Класифікації екологічних прав громадян.
3. Зміст права на безпечне довкілля. Способи його захисту.
4. Порядок реалізації права на екологічну інформацію.
5. Механізм відшкодування шкоди, заподіяної життю і здоров'ю громадян порушенням права на безпечне довкілля.
6. Поняття, зміст, структура екологічних обов'язків громадян.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення понять «екологічні права громадян» та «екологічні обов'язки громадян».
2. Охарактеризуйте міжнародно-правове регулювання екологічних прав.
3. Визначте особливості системи екологічних прав.
4. Проведіть класифікацію екологічних прав за різними критеріями.
5. Розкрийте зміст права на безпечне довкілля.
6. Що виступає юридичними критеріями визначення безпеки (чи небезпеки) довкілля?
7. Чим визначено, які відомості становлять екологічну інформацію? Назвіть кілька з них.

8. Проаналізуйте ЗУ «Про доступ до публічної інформації» в контексті реалізації права доступу до екологічної інформації.

9. Який порядок реалізації права на екологічну інформацію?

10. В яких випадках Орхуська конвенція про доступ до інформації і участь громадськості у процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (1998р.) допускає можливість відмови зі сторони державних органів в наданні екологічної інформації і як це співвідноситься з нашим законодавством?

11. Які, на вашу думку, можливі способи захисту екологічних прав громадян?

12. Правові засади обмеження екологічних прав людини.

Методичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Проведіть порівняльний аналіз екологічних прав громадян і повноважень громадських природоохоронних об'єднань.

2. Назвіть форми доступу до екологічної інформації із вказівкою на нормативно-правовий акт, в якому це визначено

3. Дайте перелік екологічних прав громадян та до кожного з них – перелік нормативно-правових актів, які їх регулюють.

Практичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. До Вас звернулися жителі села, яке знаходиться в зоні дії Бурштинської ТЕС за захистом права на безпечне довкілля. Ваше першочергове завдання – збір інформації.

Напишіть запит на отримання екологічної інформації.

Важливо:

1) в якій формі повинен бути цей запит?

2) кому буде адресований?

3) які мотиви необхідності такої інформації будете вказувати?

4) які питання слід поставити?

2. Громадська організація «Еко-Свідомість» звернулася до місцевого комунального підприємства «ВодРесурс» із офіційним запитом про надання публічної інформації. У запиті організація просила надати результати останніх лабораторних досліджень якості питної води у місті за останні три місяці, а також інформацію про застосування технологій очищення води та склад реагентів, що використовуються в цьому процесі.

Підприємство «ВодРесурс» відмовило у наданні інформації, мотивуючи це тим, що:

1. Лабораторні дослідження є «внутрішньою службовою інформацією», яка не підлягає розголошенню.

2. Інформація про технології та реагенти є комерційною таємницею підприємства.

3. Надання такого обсягу інформації вимагає значних трудових та фінансових ресурсів.

Громадська організація вважає відмову неправомірною та такою, що порушує її право на доступ до екологічної інформації.

Оцініть правомірність відмови комунального підприємства. Визначте, які законодавчі акти України регулюють доступ до екологічної інформації. Які принципи та винятки вони встановлюють?

Розробіть покрокову інструкцію для громадської організації «Еко-Свідомість» щодо оскарження неправомірної відмови. Куди слід звернутися? Які документи необхідно підготувати?

Поясніть, чи можуть правоохоронні органи, зокрема поліція, втручатися в цю ситуацію? Якщо так, то на підставі яких повноважень і в яких формах?

Напишіть короткий правовий висновок щодо ситуації, де буде обґрунтовано, чи були порушені екологічні права громадської організації та як має бути вирішена ця проблема з точки зору законодавства.

Література:

1. Доступ до правосуддя в галузі охорони довкілля: практичний посібник /Алексєєва Є. А., Левіна Г. М., Шуміло О. М., Шутяк С. В., Кравченко О. В.; Міжнародна благодійна організація «Екологія–Право–Людина». Львів: Норма, 2015. 144 с. <http://epl.org.ua/human-posts/dostup-do-pravosuddia-v-haluzi-okhorony-dovkillia-praktychnyi-posibnyk/>

2. Застосування Європейської конвенції з прав людини для захисту екологічних прав та довкілля (посібник) / Є. Алексєєва, О. Мелень-Забрамна, Д. Скрильников. Видавництво «Компанія Манускрипт»: Львів, 2016. 240 с. <http://epl.org.ua/human-posts/zastosuvannia-yeuropeiskoi-konventsii-z-prav-liudyny-dlia-zakhystu-ekolo-hichnykh-prav-ta-dovkillia-posibnyk/>

3. Бредіхіна В. Л. Право громадян на безпечне навколишнє природне середовище: автореф. дис. на здоб. наук. ст. к.ю.н.: спец. 12.00.06. Харків, 2005.

4. Danyiuk L. R. Environmental information relations as a subject of legal regulation. *Law and Society*. Lublin, 2020. Issue 1. P. 34–41.

5. Данилюк Л. Р. Екологічне інформаційне забезпечення в Україні: поняття та шляхи здійснення. *Екологічне право*. Київ, 2020. Випуск 2. С. 32–37. URL: <http://www.ecolaw.idpnan.kyiv.ua/archive/2020/2/7.pdf>. doi: 10.37687/2413-7189.2020.2.5.

6. Кобецька Н. Р. Екологічні права громадян України: автореф. дис. на здоб. наук. ст. к.ю.н.: спец. 12.00.06. Київ, 1998.

7. Мороз Г. В. Правове регулювання участі громадськості в прийнятті рішень у галузі охорони довкілля: монографія. Івано-Франківськ, 2008.

8. Решітник Л. П. Відшкодування шкоди, заподіяної порушенням екологічних прав громадян: автореф. дис. на здоб. наук. ст. к.ю.н.: спец. 12.00.07. Харків, 2005.

Нормативно-правові акти:

Конституція України: 28 червня 1996. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля: 25 червня 1998. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text

Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»: 25 червня 1991. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>

Закон України «Про доступ до публічної інформації»: 13 січня 2011. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>

Наказ Мінприроди України «Про затвердження Положення про участь громадськості у прийнятті рішень у сфері охорони довкілля»: 18 грудня 2003.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-04#Text>

Наказ Мінприроди України «Про затвердження Положення про щоквартальне інформування населення через ЗМІ про об'єкти, які є найбільшими забруднювачами навколишнього природного середовища»: від 1 листопада 2005.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1510-05#Text>

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку залучення громадськості до обговорення питань щодо прийняття рішень, які можуть впливати на стан довкілля: постанова Кабінету Міністрів України»: 29 червня 2011.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771-2011-%D0%BF#Text>

Наказ Міндовкілля України «Про затвердження Порядку складання, подання та опрацювання запитів на інформацію, розпорядником якої є Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, та форм для подання таких запитів: 02 грудня 2021.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0123-22#Text>

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 3 – 4

ТЕМА. Правові засади управління в галузі охорони довкілля

Належна організація, координація діяльності по охороні навколишнього природного середовища на пряму залежить від ефективної роботи державних органів, які здійснюють управління в цій галузі, виконуючи закріплені законодавством функції. В цьому процесі беруть безпосередню участь і органи місцевого самоврядування, громадські організації. Їх спільна, узгоджена діяльність в кінцевому результаті здатна забезпечити екологічну безпеку довкілля та людини.

Метою семінарського заняття є формування у студентів загальних знань щодо поняття і сутності державного управління природокористуванням і охороною навколишнього природного середовища в Україні.

На семінарському занятті студенти повинні отримати знання щодо: поняття управління у сфері природокористування та охорони довкілля, функцій управління та ознак, що характеризують управління природокористуванням та охороною навколишнього природного середовища. Характеризуючи принципи державного управління в сфері природокористування та охорони довкілля, окремо слід зупинитись на основних принципах державного управління в цілому та приділити особливу увагу специфічним принципам, що властиві сфері природокористування.

Студенти повинні знати діючу систему органів виконавчої влади, які займаються управлінням в цій сфері, розподіл повноважень між ними по управлінню в галузі охорони довкілля. При аналізі компетенції державного органу слід ознайомитись з Положенням про нього, визначити його повноваження, розподілити їх на групи, встановивши, які конкретно завдання Міністерство має в таких сферах: координаційна, регулятивна, дозвільна, контрольно-інспекційна, інформаційна, міжнародного співробітництва.

Специфіка змісту управління в галузі охорони довкілля розкривається через систему функцій, які реалізують органи держави і місцевого самоврядування. Характеристика окремих екологічних функцій управління повинна базуватись на нормах діючого законодавства, які регулюють дані види діяльності і розкривати їх суть та призначення.

При аналізі питання про громадську участь в процесі управління необхідно розкрити можливі форми такої участі, їх ефективність, розмежовувати повноваження та правовий статус органів державного і громадського управління.

1 СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Питання для обговорення:

1. Поняття, види, мета та особливості управління в галузі охорони навколишнього природного середовища.
2. Система галузевих органів управління в галузі охорони і раціонального використання природних ресурсів.
3. Поняття та система функцій екологічного управління.
 - 3.1. Моніторинг довкілля та кадастри природних ресурсів.
 - 3.2. Екологічне прогнозування, програмування, планування.

Питання для самоконтролю:

1. Розкрийте поняття, завдання та особливості екологічного управління.
2. Розмежуйте повноваження органів загальної та спеціальної компетенції у сфері управління охороною довкілля.
3. Перерахуйте органи центральної виконавчої влади, які здійснюють управління охороною та використанням окремих природних ресурсів та визначте їх статус.
4. Визначте основні напрямки взаємодії Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України з іншими центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра екології та природних ресурсів України.
5. Перерахуйте функції державного управління у галузі охорони довкілля та забезпечення раціонального використання природних ресурсів.
6. Які існують види обліку у галузі охорони довкілля та забезпечення раціонального використання природних ресурсів?
7. Визначте суть екологічного прогнозування, програмування, планування.

Методичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. В чому проявляється вплив Міністра екології та природних ресурсів України на центральні органи виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра екології та природних ресурсів України?
2. Складіть порівняльну таблицю відмінностей моніторингу довкілля (окремих природних об'єктів) і кадастрів природних ресурсів.

Практичні завдання *(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття):*

1. Депутатська група Львівської міської ради під час розробки й обговорення програми сталого економічного й екологічного розвитку регіону внесли пропозиції до вказаної програми щодо доцільності передачі у приватну власність комунального майна і природних ресурсів, розпорядження якими здійснює міськрада, запровадження зборів і платежів за спеціальне використання природних ресурсів і сплату екологічного податку. Крім того, була розроблена методика розрахунків цих платежів.

Які нормативно правові-акти в межах своєї компетенції має право приймати Львівська міська рада?

Чи є програма, розроблювана міською радою, джерелом екологічного права?

Якими нормативно-правовими актами встановлюються обов'язкові збори і платежі за спеціальне використання природних ресурсів й екологічний податок?

2. Кабінет Міністрів України відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» видав декрет про введення в окремій місцевості Київської області надзвичайного стану. Президент України скасував зазначений наказ, вказуючи на те, що згідно з Конституцією України прийняття відповідних рішень не входить до компетенції Кабінету Міністрів України, та одночасно звернувся до Конституційного Суду задля встановлення визнання його конституційності.

Вирішіть справу.

Яке рішення має прийняти Конституційний Суд України?

Відповідно до повноважень, які нормативно-правові акти може приймати Кабінет Міністрів України?

Визначте порядок і підстави оголошення в окремій місцевості надзвичайного стану.

2 СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Питання для обговорення:

4. Ліцензування і видача дозволів в галузі використання природних ресурсів.

5. Екологічне нормування і стандартизація. Система екологічних нормативів.

6. Поняття, суб'єкти, об'єкти оцінки впливу на довкілля.

7. Процедура оцінки впливу на довкілля.

8. Форми участі громадськості в прийнятті управлінських рішень у галузі охорони довкілля.

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть нормативно-правові акти, які регулюють порядок ліцензування і видачі дозволів в галузі використання природних ресурсів.

2. Проаналізуйте систему екологічних нормативів.

3. В чому суть оцінки впливу на довкілля?

4. Назвіть об'єкти та суб'єкти оцінки впливу на довкілля.

5. В яких випадках оцінка впливу на довкілля може не проводитися?

6. Яка структура і строк дії висновку з оцінки впливу на довкілля?

7. Який порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності в процесі здійснення оцінки впливу на довкілля?

8. Визначте систему можливих форм участі громадськості в діяльності щодо охорони довкілля та прийняття важливих еколого-управлінських рішень.

Методичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. У вигляді таблиці проведіть порівняльний аналіз повноважень державних і громадських інспекторів в галузі охорони навколишнього природного середовища.

2. В яких випадках отримання висновку з оцінки впливу на довкілля не вимагається?

3. Яка структура і строк дії висновку з оцінки впливу на довкілля?

Практичні завдання (відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття):

1. Гірничодобувне підприємство, здійснюючи технічне переобладнання шахти по видобуванню кам'яного вугілля, пройшло оцінку впливу на довкілля. Висновок з оцінки впливу на довкілля містив ряд екологічних умов, які були включені за результатами громадських слухань відповідної планованої діяльності.

Через пів року після отримання висновку підприємство почало технічну реконструкцію шахти. Однак, на думку керівника громадської організації «Екологія Львівщини», екологічні умови висновку не враховуються. Він звернувся в суд з вимогою припинити діяльність з реконструкції шахти.

Які підстави припинення діяльності підприємств відповідно до Закону України «Про оцінку впливу на довкілля»?

Чи є керівник громадської організації належним позивачем?

Вирішіть справу.

Література:

1. Буканов Г. М. Порівняльний аналіз світового досвіду державного управління у сфері формування і реалізації екологічної політики. *Вчені записки ТНУ імені ВІ Вернадського. Серія: Державне управління.* 2020. № 1. С. 12-18.

2. Буканов Г. М. Адміністративно-організаційний механізм державного управління у сфері формування і реалізації екологічної політики: загальнодержавний і регіональний аспекти. *Публічне управління та митне адміністрування.* 2020. № 4 (27). С. 26 – 31.

3. Вітовська І. В. Управлінська діяльність в галузі охорони довкілля. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Журнал. Серія Право.* 2023. Вип.15 (27), Т.1. С. 135-139.

4. Гетьман А. П. Організаційно-правовий механізм охорони навколишнього природного середовища. *Проблеми законності.* Харків, 2014. Вип. 125. <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/8285/1/16.pdf>

5. Євстігнєєв, А. Окремі проблеми адаптації екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу. *Particularitățile adaptării legislației Republicii Moldova și Ucrainei la legislația Uniunii Europene.* 2020. Рр. 106-108.

6. Жихарева А. Б. Розвиток екологізації державного управління в Україні: Монографія. Київ: АМУ, 2017.

7. Кобецька Н. Р. Дозвільне і договірне регулювання використання природних ресурсів в Україні: питання теорії та практики: монографія. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2016.

8. Комарницький В. М. Розмежування управлінських повноважень у сфері природокористування та охорони довкілля. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені ЕО Дідоренка*. 2019. № 1. С. 201-210.

9. Мороз Г.В. Правове регулювання участі громадськості в прийнятті рішень у галузі охорони довкілля. Івано-Франківськ, 2008.

10. Пугач А. М., Мареніченко В. В. Міжнародний досвід державного управління в галузі охорони навколишнього середовища і раціонального природокористування. *Актуальні проблеми державного управління*. 2019. № 1(55). С. 162-167. URL: <http://dspace.dsau.dp.ua/jspui/handle/123456789/3280>

11. Сенишин О. С. Напрями вдосконалення процесу розробки та реалізації держав цільових програм охорони природного довкілля в Україні: світовий досвід розвинутих країн. *Інфраструктура ринку. Електронний фаховий науково-практичний журнал*. Одеса: 2019. Випуск 28. С. 224–232.

12. Україна майбутнього: нова політика у сфері охорони довкілля та сталого використання природних ресурсів (аналітичний документ). Львів: Компанія “Манускрипт”, 2016.

13. Шевчук Т. А. Функції державного управління у сфері охорони довкілля. *Сучасні напрями розвитку економіки, підприємництва, технологій та їх правового забезпечення: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / відповід. за вип. : проф. Семак Б. Б.* Львів : вид-во Львівського торговельно-економічного університету, 2022. С. 428-430.

14. Яремак З.В. Правове регулювання ведення державних кадастрів природних ресурсів: автореф. дис. на здоб. наук. ст. к.ю.н.: спец. 12.00.06. Київ, 2009.

Нормативно-правові акти:

Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.

Про оцінку впливу на довкілля: Закон України від 23.05.2017. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/45/95-%D0%B2%D1%80>.

Про перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності: Закон України від 19.05.2011. <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3392-17>.

Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9.04.1999. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/586-14>

Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>

Про державні цільові програми: Закон України від 18.03.2004. <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1621-15>.

Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України від 17.02.2011. <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3038-17/paran390#n390>.

Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2014 р. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-%D0%BF>.

Про затвердження Положення про Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України: постанова Кабінету Міністрів України від 21.07.2025 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/903-2025-%D0%BF#Text>.

Про затвердження Положення про Державне агентство з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм: постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2015 р. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/895-2015-%D0%BF>

Про затвердження Положення про Державне агентство лісових ресурсів України: постанова Кабінету Міністрів України від 8.10.2014 р. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/521-2014-%D0%BF>

Про затвердження Положення про Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру: постанова Кабінету Міністрів України від 14.01.2015 р. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/15-2015-%D0%BF>

Про затвердження Положення про Державне агентство водних ресурсів України: постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 р. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/393-2014-%D0%BF>

Про затвердження Положення про Державне агентство України з управління зоною відчуження: постанова Кабінету Міністрів України від 22.10.2014 р. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/564-2014-%D0%BF>

Про затвердження Положення про Державну службу геології та надр України: постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 р. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1174-2015-%D0%BF>

Про затвердження Положення про Державну службу України з питань праці: постанова Кабінету Міністрів України від 11.02.2015 р. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/96-2015-%D0%BF>

Про Положення про Державну екологічну інспекцію України: постанова Кабінету Міністрів України від 19.04.2017. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-%D0%BF>

Про Державну службу України з надзвичайних ситуацій: постанова Кабінету Міністрів України від 16.12.2015. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-%D0%BF>

Про затвердження Порядку функціонування державної системи моніторингу довкілля та її підсистем: Постанова Кабінету Міністрів України від 13.06.2024. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/684-2024-%D0%BF#Text>.

Про затвердження Положення про громадських інспекторів з охорони довкілля: наказ Мінкоресурсів України від 27.02.2002. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0276-02>.

Про затвердження Положення про участь громадськості у прийнятті рішень у сфері охорони довкілля: наказ Мінприроди України від 18.12.2003. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0155-04>.

Про затвердження Порядку проведення громадських слухань у процесі оцінки впливу на довкілля: постанова Кабінету Міністрів України від 13.12.2017. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/989-2017-%D0%BF>

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 5

ТЕМА. Економіко-правовий механізм охорони довкілля

Економічні заходи стимулювання суб'єктів екологічних відносин до належної екологічно значущої поведінки відіграють важливу роль у забезпеченні раціонального природокористування та охорони довкілля. Часто вони є набагато більш ефективними, ніж адміністративні приписи і санкції. Саме тому вивченню економіко-правового механізму регулювання в цій сфері в екологічному праві слід приділити особливу увагу.

Поняття економіко-правового механізму в сфері екології слід розглянути як в теоретичному плані (доктринальні визначення, еволюція цього інституту, зарубіжний досвід тощо), так і в аспекті сучасного законодавчого регулювання. Слід з'ясувати функції економічного механізму охорони навколишнього природного середовища, сутність економічних методів впливу на виробничо-господарську діяльність і заходів, які становлять структуру цього механізму.

Подальше вивчення теми має ґрунтуватися на основі аналізу окремих складових економічного механізму. По-перше, до них належить збір за забруднення навколишнього природного середовища як найбільш доцільна форма відшкодування екологічних затрат. Слід окреслити механізм встановлення та справляння збору. По-друге, – збір за спеціальне природокористування. Необхідно розглянути нормативи збору та загальні критерії визначення цих нормативів. На особливу увагу заслуговує плата за землю як специфічний, врегульований Законом України “Про плату за землю” вид платежів за використання природних ресурсів.

Наступна складова економічного механізму – фінансування природоохоронних заходів, потребує встановлення кола природоохоронних заходів, щодо яких воно може здійснюватися, джерел і порядку фінансування. У системі джерел фінансування природоохоронних заходів особливе значення мають фонди охорони навколишнього природного середовища, тому слід ретельно вивчити правовий статус таких фондів, як державних та комунальних, так і громадських та приватних.

Екологічний аудит – порівняно нове явище в системі регулювання екологічних відносин. З'ясування правового режиму його здійснення передбачає визначення поняття, завдань, видів аудиту, зокрема випадків, коли екологічний аудит є обов'язковим, суб'єктів еколого-аудиторської діяльності, порядку її здійснення, змісту і значення еколого-аудиторського висновку.

Екологічне страхування як елемент економічного механізму в сфері природокористування та охорони довкілля ґрунтується на загальних положеннях цивільного законодавства з урахуванням специфіки, визначеної в еколого-правових нормах. При його вивченні основна увага має бути приділена розгляду випадків обов'язкового страхування відповідальності за шкоду, заподіяну джерелами підвищеної екологічної небезпеки.

Питання для обговорення:

1. Поняття економіко-правового механізму природокористування й охорони навколишнього природного середовища, його функції і основні складові.
2. Види плати за спеціальне використання природних ресурсів.
3. Особливості справляння рентної плати за:
 - а) користування надрами;
 - б) спеціальне використання води.
 - в) спеціальне використання лісових ресурсів.
4. Плата за землю: види та особливості справляння.
5. Джерела фінансування природоохоронних та інших екологічних заходів.
6. Екологічний податок: поняття, суб'єкти сплати та об'єкти оподаткування.
7. Види екологічних фондів. Державний фонд охорони навколишнього природного середовища.
8. Порядок встановлення лімітів використання природних ресурсів та скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення економічного механізму забезпечення охорони довкілля.
2. Назвіть складові елементи економічного механізму забезпечення охорони довкілля.
3. Розкрийте правовий режим справляння збору за спеціальне природокористування.
4. Розкрийте правовий режим стягнення екологічного податку.
5. Що виступає об'єктом екологічного податку?
6. Які заходи визнаються чинним законодавством природоохоронними і фінансуються за рахунок державного і місцевих бюджетів?
7. Який правовий режим Державного фонду охорони навколишнього природного середовища?

8. Назвіть мету і завдання еколого-аудиторської діяльності?
9. Які форми аудиту передбачені Законом України «Про екологічний аудит»?
10. В яких випадках екологічне страхування є обов'язковим?

Практичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Ознайомтеся з постановою КГС у складі Верховного Суду від 09 жовтня 2018 року у справі № 908/4007/15 <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77044150>

На основі рішення визначте підстави для стягнення шкоди, заподіяної державі внаслідок порушення вимог природоохоронного законодавства в галузі охорони атмосферного повітря.

Які факти входять до предмета доказування у цій категорії справ?

2. У жовтні 2019 року Державне підприємство "Борзнянське лісове господарство" (далі – позивач) звернулося до адміністративного суду з позовом до Головного управління Державної фіскальної служби у Чернігівській області (далі – відповідач), в якому просило визнати протиправними та скасувати податкові повідомлення-рішення 30.09.2019 № 0003411400, №0003421400.

Позовні вимоги обґрунтовані тим, що розрахунок рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів в частині деревини, здійснюється виходячи із фактично заготовленого об'єму деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування, визначеного в кубічних метрах, який оформлений відповідно до бухгалтерських документів, зокрема, актів виконаних робіт по договорах на розробку лісових деревних ресурсів.

Натомість відповідач обґрунтував правомірність збільшення оскаржуваними податковими повідомленнями-рішеннями суми грошового зобов'язання з рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів в частині деревини заготовленої в порядку рубок та штрафними (фінансовими) санкціями, оскільки податкові зобов'язання з рентної плати за податковий (звітний) період сплачуються платниками виходячи з її розміру, зазначеному у спеціальному дозволі, незалежно від факту заготівлі деревини.

Який порядок обчислення та сплати рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів? Хто є платниками рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів? Що є об'єктом оподаткування?

Вирішіть справу по суті.

Література:

1. Бредихіна В. Розвиток економіко-правового механізму природокористування та охорони довкілля в рамках формування еколого-правової доктрини. *Економічна теорія та право*. 2021. № 3 (46). С. 108-131.
2. Гетьман А. П. Організаційно-правовий механізм охорони навколишнього природного середовища. *Проблеми законності*. Харків, 2014. Вип. 125.
3. Гурська Г. А. Правові засади організації та здійснення екологічного аудиту в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.06. Київ, 2010.

4. Зуєв В.А. Організаційно-правові аспекти природокористування та охорони навколишнього природного середовища : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук : 12.00.06. Х. : Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2003. 20 с.

5. Кобецька Н. Р. Дозвільне і договірне регулювання використання природних ресурсів в Україні: питання теорії та практики: монографія. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2016.

6. Коваленко Л.П. Адміністративно-правові заходи охорони навколишнього природного середовища : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук : 12.00.07. Х. : Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2003.

7. Костицький В.В. Економіко-правовий механізм охорони навколишнього природного середовища : теорія та практика. : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. д-ра. юрид. наук. 12.00.06. К.: НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2004. 52 с.

10. Олещенко І. Проблеми правового регулювання екологічного страхування в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 10. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2016/10/17.pdf>

11. Романчук А. Л., Рилєєв С. В. Питання екологічної спрямованості інвестиційної діяльності в Україні. *Інвестиції, інновації в економіці*. 2015. Вип. 2 (58). URL: <http://chtei-knteu.cv.ua/herald/content/download/archive/2015/v2/8.pdf>

12. Шоха Т. П. Правові аспекти екологічного страхування в Україні: монографія. К. : Алерта, 2019. 236 с.

Нормативно-правові акти:

Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.

Податковий кодекс України від 2.12.2010. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
Кодекс про адміністративні правопорушення України
<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/paran313#n313>

Про екологічний аудит: Закон України від 24.06.2004. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1862-15>

Про затвердження Положення про Державний фонд охорони навколишнього природного середовища: постанова Кабінету Міністрів України від 07.05.1998 в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 7.04.2006. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/634-98-%D0%BF>.

Цивільний кодекс України. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

Про затвердження Порядку планування та фінансування природоохоронних заходів з Державного фонду охорони навколишнього природного середовища: наказ Міністерства екології та природних ресурсів від 21.05.2002 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0994-15>

Про затвердження Переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів: постанова Кабінету Міністрів України від 17.09.1996 <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1147-96-%D0%BF>

Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування відповідальності експортера та особи, яка відповідає за утилізацію (видалення) небезпечних відходів, щодо відшкодування шкоди, яку може бути заподіяно здоров'ю людини, власності та навколишньому природному середовищу під час транскордонного перевезення та утилізації (видалення) небезпечних відходів: постанова Кабінету Міністрів України від 19.08.2002 <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1219-2002-%D0%BF>

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 6 – 7

ТЕМА. Екологічний контроль та проблеми його реалізації в Україні

Контроль в галузі природокористування – це діяльність відповідних суб'єктів, спрямована на забезпечення дотримання правових вимог щодо раціонального використання

природних ресурсів та їх охорони всіма державними органами, підприємствами, установами та організаціями, громадянами. Ст. 34 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» визначено завдання контролю у галузі охорони навколишнього природного середовища – забезпечення додержання вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища всіма державними органами, підприємствами, установами та організаціями, незалежно від форм власності і підпорядкування, а також громадянами. При цьому державному контролю підлягають використання і охорона земель, надр, поверхневих і підземних вод, атмосферного повітря, лісів та іншої рослинності, тваринного світу, морського середовища та природних ресурсів територіальних вод, континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони України, природних територій та об'єктів, що підлягають особливій охороні, стан навколишнього природного середовища, а також дотримання заходів біологічної і генетичної безпеки щодо біологічних об'єктів навколишнього природного середовища при створенні, дослідженні та практичному використанні генетично модифікованих організмів у відкритій системі.

Залежно від суб'єкта здійснення контролю та сфери дії контрольних повноважень виділяють такі його види: державний, самоврядний, громадський, виробничий.

Під методами (способами, формами) контролю доцільно розуміти законодавчо визначену процедуру здійснення контрольних повноважень відповідними суб'єктами. До них відносять: перевірки, інспектування, обстеження, спостереження, ревізії, інвентаризації, накладення заборон і обмежень, застосування заходів юридичної відповідальності і т. д.

1 СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Питання для обговорення:

1. Екологічний контроль як функція управління в галузі використання природних ресурсів, охорони довкілля та забезпечення екологічної безпеки.

2. Види контролю:

2.1. Державний загальний та спеціальний екологічний контроль.

2.2. Громадський екологічний контроль.

2.3. Самоврядний екологічний контроль.

Питання для самоконтролю:

1. Правове регулювання здійснення державного контролю в галузі природокористування.

2. Визначте систему органів спеціального державного контролю в галузі природокористування.

3. Розмежуйте компетенцію Державної служби з питань геодезії, картографії та кадастру України та Держекоінспекції України в галузі державного контролю за використанням і охороною земель.

4. Визначте повноваження посадових осіб Державної лісової охорони при здійсненні контролю за раціональним використанням лісів.

Методичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Дайте порівняльну характеристику повноважень громадських інспекторів та державних (вимоги, повноваження, чим регулюється).

2. Дайте порівняльну характеристику державного загального та державного спеціального контролю (суб'єкт, об'єкт, чим регулюється).

3. Визначте систему органів спеціального державного контролю за використанням і охороною: - земель;
- лісів,
- тваринного світу;
- надр;
- вод.
4. Випишіть статті Земельного кодексу України, закону України «Про охорону земель», в яких визначені повноваження органів місцевого самоврядування щодо здійснення контролю за використанням та охороною земель.
5. Розмежуйте функції геологічного контролю і гірничого нагляду.

2 СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Питання для обговорення:

1. Функції та завдання екологічного контролю за законодавством України.
2. Суб'єкти та об'єкти екологічного контролю.
3. Зміст екологічного контролю.
4. Способи (методи) здійснення екологічного контролю.

Питання для самоконтролю:

1. Визначте критерії, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності в галузі використання природних ресурсів.
2. Дайте характеристику основних форм (способів, методів) державного контролю.
3. Назвіть підстави позапланових заходів державного нагляду (контролю).
4. Охарактеризуйте порядок проведення планових заходів державного нагляду (контролю) в галузі охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів.

Практичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. ТОВ «Аква-Ресурс» здійснює господарську діяльність у сфері рибного господарства, а саме займається промисловим виловом риби у великому водосховищі. Діяльність компанії безпосередньо впливає на стан природних водних біоресурсів регіону.

Факти для оцінки ризику:

1. Сфера діяльності: промисловий вилов водних біоресурсів.
2. Обсяг вилову: за останні три роки середньорічний обсяг вилову риби перевищує 500 тон.
3. Попередні порушення: протягом останніх шести років ТОВ "Аква-Ресурс" двічі притягувалося до адміністративної відповідальності за порушення правил рибальства (наприклад, перевищення ліміту вилову).
4. Статус рибогосподарського водного об'єкта: місцевого значення.
5. Підприємство використовує сітки та інші знаряддя лову, що не належать до заборонених, але мають високий рівень впливу на біоресурси.

Використовуючи Критерії, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності та визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) у сфері рибного господарства Державним агентством розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм (затверджені відповідною Постановою КМУ від 31.10.2018 р. № 897), визначте:

1. Який ступінь ризику (високий, середній чи незначний) має бути присвоєний діяльності ТОВ «Аква-Ресурс»?

2. З якою періодичністю Державне агентство розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм зобов'язане здійснювати планові заходи державного нагляду (контролю) щодо цього товариства?

3. Назвіть, які саме критерії ризику (згадані у Постанові) найбільше вплинули на ваше остаточне рішення.

2. ТОВ «ХімПромТек» – підприємство середнього розміру, яке займається виробництвом полімерних матеріалів і має середній ступінь ризику для навколишнього середовища. Остання планова комплексна перевірка ТОВ «ХімПромТек» відбулася 10 березня 2024 року. ДЕІ включила підприємство до Плану здійснення заходів державного нагляду (контролю) на 2026 рік, призначивши перевірку на 25 лютого 2026 року. Директор ТОВ «ХімПромТек» отримав письмове повідомлення про проведення планового заходу лише 18 лютого 2026 року. Під час перевірки інспектор встановив, що керівництво не забезпечило належний облік утворення, поводження та передачі небезпечних відходів протягом останніх трьох місяців.

На основі Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» та екологічного законодавства визначте:

1. Чи відповідає законності термін проведення планової перевірки? Відповідь обґрунтуйте.

2. Чи було дотримано процедуру повідомлення про перевірку? Які юридичні наслідки матиме це порушення?

3. Охарактеризуйте подальші дії інспектора ДЕІ щодо виявлених порушень.

Література:

1. Антонюк У. В. Державний екологічний нагляд (контроль) в Україні в умовах воєнного стану. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права)* : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 1. С. 651-654.

2. Берзін С. В. Громадський екологічний контроль : посіб. для громадських інспекторів з охорони довкілля / С. В. Берзіна, В. Є. Борейко, Г. С. Бузан ; за заг. ред. І. О. Яковлева. К. : Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017.

3. Боковикова, Ю. В. Інституціональне забезпечення розвитку публічної влади на прикладі функції державного контролю у сфері природокористування. *Державне будівництво*. 2021. № 1 (30).
4. Головкін О. В. Екологічний контроль та нагляд в Україні. Кам'янець-Подільський : Друкарня Рута, 2014.
5. Комарницький, В. М. Удосконалення контролю в галузі охорони навколишнього природного середовища: правові та організаційні питання. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2019. № 2 (86). С. 217-224.
6. Кучер Л. Ю., Кучер А. В., Миц І. О. Державний екологічний контроль у системі екологічної безпеки. *Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки*. 2020. № 4. Т1. С.212-232.
7. Правові форми екологічного контролю: Навчальний посібник / Краснова М.В., Позняк Є.В., Коваленко Т.П. та ін. (за ред. Красної М.В.). К.: Алерта, 2012.
8. Сівак О. В. Сучасний стан правового регулювання нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища. *Право і суспільство*. 2022. № 4. С. 252-258.
9. Лоєва І. Д., Тимошук М. О., Грудєв П. Х. Екологічний контроль. Конспект лекцій. Одеса. 2018.

Нормативно-правові акти:

Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05.04.2007 р. № 877-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text>

Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів Державною екологічною інспекцією: Постанова Кабінету Міністрів України від 6.03.2019 р. № 182. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/182-2019-%D0%BF#Text>

Про затвердження Уніфікованої форми акта, складеного за результатами проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) щодо дотримання суб'єктом господарювання вимог законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів: Наказ Міністерства енергетики та захисту довкілля України від 26.11.2019 р. № 450. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1293-19#Text>

Про затвердження Інструкції про порядок вилучення та передання на зберігання до органів внутрішніх справ вилученої у порушників природоохоронного законодавства вогнепальної та іншої зброї і боєприпасів: Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 31.03.2003 № 56/м. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0298-03#Text>

Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7.12.1984 р. зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

Про затвердження Інструкції з оформлення органами Міністерства охорони навколишнього природного середовища України матеріалів про адміністративні правопорушення: наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища від 05.07.2004 р. № 264. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0934-04#Text>

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 8

ТЕМА. Діяльність правоохоронних органів у сфері охорони довкілля

В Україні забезпечення екологічної безпеки є важливою складовою державної політики забезпечення національної безпеки, спрямованої на забезпечення сталого розвитку країни, охорону навколишнього природного середовища та збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь.

Чільне місце в системі забезпечення екологічної безпеки посідають правоохоронні органи, насамперед Національна поліція України та Служба безпеки України, які, у межах компетенції, уповноважені на попередження, виявлення, припинення та розкриття різноманітних екологічних правопорушень, забезпечуючи тим самим охорону довкілля, раціональне використання природних ресурсів, здоров'я населення, економічний розвиток і соціально-політичну стабільність держави.

Виходячи зі змісту профільного Закону України «Про Національну поліцію», здійснення органами поліції правової діяльності з охорони навколишнього природного середовища полягає у: виявленні та припиненні адміністративних правопорушень, здійсненні провадження у справах за ними; прийнятті рішення про застосування адміністративних стягнень; притягненні порушників природоохоронного законодавства до відповідальності, в забезпеченні реалізації користувачами природи своїх прав, виконанні обов'язків, усуненні різних перешкод, які можуть заважати цьому; доставлянні у випадках і порядку, визначених законом, та затриманні осіб, які вчинили адміністративне правопорушення у сфері охорони природи та використання природних ресурсів, тощо.

Сучасні реалії вказують на необхідність консолідації дій органів поліції та інших державних виконавчих органів з охорони природи (Державна екологічна інспекція, Державне агентство земельних ресурсів України, Державне агентство лісових ресурсів України, Державне агентство водних ресурсів України тощо). Така співпраця забезпечила б ефективність у різних сферах діяльності державних органів з охорони навколишнього середовища та усунення конкуренції між ними.

Питання для обговорення:

1. Поняття, мета та завдання правоохоронної діяльності у сфері охорони довкілля.
2. Система суб'єктів правоохоронної діяльності у сфері довкілля: розподіл повноважень.
3. Правові засади та компетенція органів Національної поліції у сфері охорони довкілля.
4. Особливості документування та фіксації екологічних правопорушень.
5. Взаємодія поліції з Державною екологічною інспекцією та прокуратурою у розслідуванні.

Методичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Схематично відобразити механізм взаємодії у сфері охорони довкілля:
 - поліції з Державною екологічною інспекцією;
 - поліції з Службою безпеки України.
2. Визначте повноваження Спеціалізованої екологічної прокуратури.

Практичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Громадянин К. був затриманий на березі річки за те, що він без відповідного дозволу здійснював вилов риби за допомогою забороненого знаряддя (рибальської сітки). За попередніми розрахунками, незаконно виловлена риба оцінюється у 800 грн.

Кваліфікуйте діяння К. (КУпАП чи ККУ), вказавши конкретну статтю.

Які первинні процесуальні дії має здійснити поліцейський на місці затримання?

Який вид стягнення може бути застосовано до К.?

2. До Національної поліції надійшло повідомлення, що на території лісосмуги виявлено місце незаконної рубки близько 20 дерев. Свідки вказують на конкретний автомобіль, який вивозив деревину.

Які слідчі (розшукові) дії мають бути проведені поліцейськими на місці події в першу чергу?

Обґрунтуйте необхідність залучення (або повідомлення) Державної екологічної інспекції та прокуратури. Яка їх роль у цій ситуації?

3. Ви, поліцейський, затримали громадянина Н., який залишив будівельне сміття (близько 1 куб. м) у невідведеному місці на території зеленої зони міста.

Складіть проект протоколу про адміністративне правопорушення, посилаючись на відповідну статтю КУпАП.

Визначте, які докази (фото, свідчення, вилучені предмети) мають бути долучені до протоколу.

Література:

1. Комарницький В.М., Єрофєєв М.І. Поліцейське забезпечення екологічної безпеки: правові питання. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2017. № 1 (77). С. 150–157.

2. Довгань О.І. Реалізація правоохоронної функції в діяльності Національної поліції України. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми*. 2015. № 2. С. 88–90.

3. Межевська Л.В., Челахол М.К. Діяльність Національної поліції у сфері охорони навколишнього природного середовища. *Порівняльне аналітичне право*. 2017. № 1. С. 118–120.

4. Делія В. Ю. Повноваження Національної поліції України у сфері забезпечення екологічної безпеки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №1. С. 116-119.

5. Ірха Ю., Колесник В. Правові засади забезпечення національної екологічної безпеки Національною поліцією України та Службою безпеки України. *Наука і правоохорона*. 2024. № 2 (64). С. 16-29.

Нормативно-правові акти:

Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#n87>

Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#n162>

Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 р. № 5403-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>

Про зону надзвичайної екологічної ситуації: Закон України від 13.07.2000 № 1908-III. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1908-14>

Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16.03.2000 № 1550-III. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text>

Про затвердження Положення про Спеціалізовану екологічну прокуратуру (на правах Департаменту) Офісу Генерального прокурора: наказ Генерального прокурора 05.07.2023 р. № 185 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0185905-23#Text>

Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії між Державною службою України з надзвичайних ситуацій, Національною поліцією України та Національною гвардією України

у сфері запобігання й реагування на надзвичайні ситуації, пожежі та небезпечні події: наказ МВС України від 22.08.2016 № 859. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1254-16#Text>

Про затвердження Порядку взаємодії між органами прокуратури, Національної поліції України, Служби безпеки України, уповноваженими органами державного нагляду (контролю), державними спеціалізованими установами під час виявлення та здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля: наказ Офісу Генерального прокурора, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, Міністерства аграрної політики та продовольства України 16.06.2022 р. № 94/363/150/226/356 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v094_905-22#Text

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 9 – 10

ТЕМА. Юридична відповідальність за екологічні правопорушення

Юридична відповідальність у галузі охорони навколишнього природного середовища – це закріплений в законодавстві і забезпечений державою обов'язок порушника еколого-правових вимог зазнати примусового позбавлення чи обмеження певних особистих чи майнових благ. Юридична відповідальність за екологічні правопорушення є комплексним міжгалузевим інститутом екологічного права і характеризується тим, що, має особливу підставу – екологічне правопорушення, передбачає застосування санкцій кримінально-правового, адміністративного, цивільно-правового, дисциплінарного характеру до осіб, що вчинили екологічне правопорушення.

Підставою юридичної відповідальності в галузі екологічних відносин є екологічне правопорушення. Слід мати на увазі, що чинне законодавство не містить нормативного визначення екологічного правопорушення, а передбачає загальні переліки таких правопорушень (закон України «Про охорону навколишнього природного середовища») або ж порушень у галузі використання земель, вод, надр, рослинного і тваринного світу, атмосферного повітря, територій та об'єктів природно-заповідного фонду (поресурсові кодекси та закони). Тому важливим є визначення критерію, за яким те чи інше протиправне діяння може бути віднесене до кола екологічних правопорушень.

Видами юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства є дисциплінарна та матеріальна відповідальність працівників, які допустили екологічні правопорушення в зв'язку з виконанням своїх трудових обов'язків, адміністративна, кримінальна і цивільно-правова. Відповідно слід вивчити підстави та особливості кожного з цих видів.

1 СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Питання для обговорення:

1. Поняття, особливості та функції юридичної відповідальності за правопорушення в сфері природокористування та природоохорони.
2. Екологічне правопорушення як підстава юридичної відповідальності.
3. Умови застосування юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства.
4. Види юридичної відповідальності за екологічні правопорушення: кримінальна, адміністративна, цивільна, дисциплінарна.
5. Відповідальність за шкоду довкіллю у зв'язку з воєнними діями.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення юридичної відповідальності за екологічні правопорушення та охарактеризуйте її ознаки.
2. Яка особливість юридичної відповідальності за екологічні правопорушення?
3. Що таке екологічне правопорушення. Як його відрізнити від інших протиправних дій?
4. Які існують види екологічних правопорушень?
5. Як взаємодіють норми екологічного законодавства з нормами інших галузей у регулюванні юридичної відповідальності за екологічні правопорушення?

Методичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Перспективна і ретроспективна відповідальність у сфері охорони навколишнього середовища: суть, приклади.
2. Класифікація екологічних правопорушень: критерії, приклади.
3. Визначте порядок відшкодування шкоди та збитків, заподіяних лісовому фонду внаслідок збройної агресії (на підставі наказу Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 05.10.2022 р. № 414 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1308-22#Text>)

Практичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Поліцією затримано осіб під час продажу підсніжників. Поліцейський зазначив, що дана рослина занесена до Червоної книги України і підлягає державній охороні, тому за її продаж порушникам загрожує штраф. У своїх поясненнях затримані особи вказали, що Лісовим кодексом України не передбачено цієї заборони, а квіти вони збирали на власній лісовій ділянці, яка входить до складу сільськогосподарських земель, що належить їм на праві власності.

Вирішіть справу.

Вкажіть повноваження поліцейського.

Яке нормативно-правове регулювання охорони рослинного світу, занесеного до Червоної книги України?

Встановіть винних осіб і вид юридичної відповідальності.

2 СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Питання для обговорення:

5. Особливості застосування адміністративної відповідальності за екологічні правопорушення.
6. Особливості застосування кримінальної відповідальності за екологічні правопорушення.
7. Принципи, умови та особливості застосування цивільної відповідальності за екологічні правопорушення.

8. Особливості обчислення шкоди, заподіяної екологічними правопорушеннями: *нормативний* (за встановленими нормативами); *затратний* (за фактичними затратами, понесеними на відновлення стану довкілля); *розрахунковий* (за відповідними встановленими методиками); *таксовий* (за встановленими таксами).

9. Дисциплінарна відповідальність за екологічні правопорушення.

Питання для самоконтролю:

1. Яким чином заходи дисциплінарного характеру застосовуються до порушників екологічного законодавства?
2. Які види дисциплінарних проступків у галузі охорони довкілля передбачає КУпАП? Які санкції встановлені за їх вчинення?
3. Які органи уповноважені застосовувати заходи адміністративної відповідальності до порушників екологічного законодавства?
4. Що таке екологічний злочин? Які їх склади передбачає КК України?
5. Дайте характеристику екологічної шкоди (поняття, особливості, структура).
6. Визначте загальні умови притягнення до цивільної відповідальності у разі порушення екологічного законодавства.
7. Охарактеризуйте порядок і особливості відшкодування шкоди, заподіяної природним об'єктам.
8. В яких випадках для обчислення розміру екологічної шкоди використовуються таксовий, нормативний і розрахунковий методи? У чому їхні переваги та недоліки?

Методичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Проведіть порівняльний аналіз кримінальних та адміністративних екологічних правопорушень.
2. Проведіть порівняльний аналіз нормативного і розрахункового методів обчислення шкоди, заподіяну довкіллю.

Практичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Проаналізуйте постанову Касаційного кримінального суду [від 14.08.2024 у справі № 688/580/22 \(провадження № 51-2222км24\)](https://reyestr.court.gov.ua/Review/121104534)

Яке саме суспільно небезпечне діяння (злочин) було предметом розгляду? Чи визнав суд доведеними обставини, викладені у обвинувальному акті? Які ключові факти (місце, час, спосіб, наслідки) були встановлені?

Які докази (свідчення, експертизи, речові докази, протоколи слідчих дій) суд поклав в основу свого рішення? Чи визнав суд якісь докази недопустимими? Чому?

2. Підприємство, що займається обслуговуванням автотранспорту, викидало відпрацьовані мастила та інші технічні рідини на ґрунт біля річки.

Мешканці найближчого дачного кооперативу помітили, що в їхніх колодязях з'явилася масляниста плівка, а результати лабораторних аналізів показали, що вода забруднена. Дачники звернулися до поліції та екологічної інспекції з вимогою відшкодувати завдану шкоду, зокрема оплатити витрати на очищення колодязів та компенсацію за втрачений врожай.

Які конкретні повноваження має Національна поліція, а які — Державна екологічна інспекція на первинному етапі реагування? Хто з них уповноважений скласти протокол про правопорушення, а хто — здійснювати розрахунок шкоди?

Які види юридичної відповідальності можуть бути застосовані до підприємства та його посадових осіб?

На якій правовій підставі (який вид відповідальності) дачники можуть вимагати відшкодування своїх збитків? Який процесуальний механізм їм доцільно використати?

Які докази є ключовими для доведення причинно-наслідкового зв'язку між діями підприємства та забрудненням колодязів?

Література:

Kozych I. Trends of the EU criminal law policy in the field of environmental protection. *Actual problems of improving of current legislation of Ukraine*. №. 67. С. 3.1-3.10.

Демчук А. М., Ленгер Я. І. Адміністративна та кримінальна відповідальність за екологічні правопорушення у сфері земельних відносин. *Нове українське право*. 2024. №. 5. С. 60-65.

Карпенко М. В. Проблемні аспекти юридичної відповідальності за екологічні правопорушення в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2024. №. 48. С. 123-133.

Квашук Д. О., Войтенко А. І. Актуальні питання правового регулювання компенсації екологічної шкоди, завданої війною рф проти України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 333-336.

Оверковська Т. К., Опольська Н. М. Юридична відповідальність за екологічні правопорушення : навч. посіб. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ». 2020. 252 с.

Рубльова О. В. Правове регулювання цивільної відповідальності за екологічні правопорушення земельного законодавства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Т. 3. №. 86. С. 174-179.

Сірант М. М. Юридична відповідальність за екологічні правопорушення. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2020. № 1. С. 161-166

Харитоновна Т. Є., Шемшученко Ю. С. Особливості цивільно-правової відповідальності за екологічні правопорушення. *Приватне право в умовах війни: матеріали всеукр. наук. конф.*(Одеса, 15 листоп. 2022 р.) / за заг. ред.: д. ю. н., проф. Є. Харитоновна, д. ю. н., проф. І. Давидової; НУ «Одеська юридична академія. Одеса, 2022. С. 885.

Ходосовцев О. Є. Екоцид природного середовища України внаслідок російської агресії: За матеріалами доповіді на засіданні Президії НАН України 19 листопада 2025 року. *Visnyk Nacionalnoi academii nauk Ukraini*. 2026. №. 1. С. 59-66.

Швець О., Пасічнюк В. Особливості застосування дисциплінарної відповідальності за екологічні правопорушення. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. №. 5. С. 196-200.

Якимець О. І. Підстави юридичної відповідальності за екологічні правопорушення: загальні положення. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2022. Випуск 6 (47). С. 79-84.

Нормативно-правові акти:

Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>

Кримінальний кодекс України <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/paran1581#n1581>

Кодекс про адміністративні правопорушення України <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/paran313#n313>

Цивільний кодекс України від 16.01.2003. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

Кодекс законів про працю України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення: Закон України від 13.12.2001. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2893-14>

Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу: постанова Кабінету Міністрів України від 23.07.2008. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/665-2008-%D0%BF#Text>

Про затвердження спеціальних такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд: постанова Кабінету Міністрів України від 10.05.2022. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/575-2022-%D0%BF#Text>

Про затвердження Такс для обчислення розміру відшкодування збитків, завданих унаслідок порушення законодавства в галузі мисливського господарства та полювання (крім видів, занесених до Червоної книги України): наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України, Міністерства екології та природних ресурсів України 19.06.2017 № 301/222 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0842-17#Text>

Про затвердження Методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону і раціональне використання водних ресурсів: наказ Мінприроди від 20.07.2009, зареєстрований в Мінюсті України 14.08.2009. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0767-09#Text>

Про затвердження Методики визначення розмірів шкоди, зумовленої забрудненням і засміченням земельних ресурсів через порушення природоохоронного законодавства: наказ Мінекобезпеки від 27.10.1997, зареєстрований в Мінюсті України 5.05.1998. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0285-98#Text>

Про затвердження Методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, які заподіяні державі в результаті наднормативних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря: наказ Міністерства енергетики та захисту довкілля України 28 квітня 2020 року № 277 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0414-20#Text>

Методика визначення розміру шкоди, завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану: Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 04.04.2022 р. № 167. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0406-22#Text>

Методика визначення шкоди та збитків, завданих земельному фонду України внаслідок збройної агресії Російської Федерації: наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 18.05.2022 р. № 295. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0586-22#Text>

Методика розрахунку неорганізованих викидів забруднюючих речовин або суміші таких речовин у атмосферне повітря внаслідок виникнення надзвичайних ситуацій та/або під час дії воєнного стану та визначення розмірів завданої шкоди: наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 13.04.2022 р. № 175. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0433-22#Text>

Методика визначення шкоди та збитків, завданих навколишньому природному середовищу через самовільне користування надрами внаслідок збройної агресії Російської Федерації: наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 15.09.2022 № 366. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1337-22#Text>

Методика визначення збитків, заподіяних навколишньому природному середовищу в межах територіального моря, виключної морської (економічної) зони та внутрішніх морських

вод України, в Азовському та Чорному морях: наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 19.08.2022 № 309. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1253-22#Text>

Методика визначення шкоди та збитків, завданих територіям та об'єктам природно-заповідного фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації: наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 13.10.2022 № 424. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1416-22#Text>

Про затвердження Методики визначення шкоди та збитків, заподіяних лісовому фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації: наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 05.10.2022 № 414. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1308-22#Text>

Про затвердження Методики визначення збитків, заподіяних внаслідок забруднення та/або засмічення вод, самовільного користування водними ресурсами: наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 21.07.2022 № 252. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0900-22#Text>

Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля: постанова Пленуму Верховного Суду України від 10.12.2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0017700-04#Text>

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 11 – 12

ТЕМА. Правовий режим охорони і використання землі

Земля як об'єкт земельних відносин володіє істотною специфікою як природний ресурс і одночасно об'єкт нерухомого майна; основний елемент навколишнього середовища, з яким пов'язані всі інші природні компоненти; просторово-територіальний базис для здійснення будь-якої людської діяльності та розміщення будь-яких об'єктів; основний засіб виробництва у сільському і лісовому господарствах. Ці властивості землі з необхідністю визначають правовий режим земельних відносин і значною мірою – зміст сучасного земельного права.

Особливу увагу слід приділити вивченню джерел земельного права України. Для успішного вивчення наступних тем навчальної дисципліни слід чітко окреслити правові титули, які встановлені чинним законодавством для використання земель, та добре знати правовий режим їх здійснення. Такими правовими титулами є право власності на землю, постійне землекористування (з обмеженим суб'єктним складом відповідно до ст. 92 ЗК України), оренда землі, використання її на умовах обмежених речових прав (сервітут, суперфіцій, емфітевзис).

Ще однією необхідною складовою вивчення теми є з'ясування правового режиму категорій земель, кожна з яких має свої особливості. Виражене еколого-правове спрямування має також коло питань, що стосуються правової охорони земель. Для їх розгляду слід звернутися до відповідного закону і визначити загальні та спеціальні вимоги щодо охорони земель.

1 СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Питання для обговорення:

1. Земля як об'єкт еколого-правових відносин.
2. Характеристика категорій земель за цільовим призначенням.
3. Права й обов'язки землекористувачів: теоретико-правові підходи.
4. Особливості юридичної відповідальності за порушення законодавства у сфері охорони земель.
5. Роль правоохоронних органів у забезпеченні охорони земель.

Питання для самоконтролю:

1. Сформулюйте визначення земля як об'єкт еколого-правових відносин.
2. На які категорії відповідно до цільового призначення земель поділяються усі землі України?
3. Надайте визначення поняття «земельне правопорушення».
4. Визначте особливості юридичної відповідальності за порушення законодавства у сфері охорони земель.
5. Які заходи щодо охорони земель передбачені земельним законодавством?
6. Що являють собою стандарти й нормативи в галузі охорони земель?
7. Які органи компетентні на встановлення таких стандартів і нормативів?

Методичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Дайте порівняльну характеристику прав та обов'язків власників землі і землекористувачів.
2. Дайте порівняльну характеристику підстав припинення прав на землю власників землі і землекористувачів.

Практичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Проаналізуйте постанову Касаційного адміністративного суду від 26 лютого 2024 року у справі № 500/9889/21 (провадження № К/990/6117/23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123584078>

Що є предметом розгляду у цій справі?

Проведіть аналіз фактичних обставин справи та обґрунтуйте правильність застосування норм права судом.

2. На залізниці поблизу м. Чернівці зазнав аварії потяг зі сходом з рейок 24 вагонів. Із пошкоджених вагонів стався розлив фенолу і дизельного палива на ґрунт. У результаті аварії потягу, розтікання отруйних хімічних речовин, виникнення пожежі навколишньому природному середовищу завдано значної шкоди – інтенсивне забруднення ґрунту. Сума збитку склала 2 млн грн. Прокурор м. Харків звернувся до суду з позовом в інтересах держави до ПАТ «Укрзалізниця» про стягнення 2 млн грн. Представник відповідача проти позову заперечує, зазначаючи, що дану ситуацію потрібно кваліфікувати як форс-мажор, а усі збитки, завдані навколишньому природному середовищу, повинен сплачувати машиніст потягу.

Вирішіть справу.

Які органи здійснюють державний контроль за охороною земель?

Охарактеризуйте поняття «охорона земель», «ґрунт», «забруднення земель», «заходи охорони земель».

Які види відповідальності передбачені чинним законодавством за забруднення земель?

2 СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Питання для обговорення:

6. Трансформація інституту постійного землекористування з 1992 р.
7. Відносини власності на землю: суб'єкт, об'єкт, зміст.
8. Правові засади оренди земель в Україні.
9. Обмежені речові права на землю:
 - а) земельний сервітут: поняття та особливості;
 - б) емфітевзис: значення та характеристика;
 - в) суперфіцій: впровадження в практику земельних відносин в Україні.

Питання для самоконтролю:

1. Надайте загальну характеристику правових основ землекористування в Україні.
2. На яких правових титулах використовується земля в Україні?
3. Визначте поняття, суб'єктів та об'єкти права власності на землю.
4. У чому особливості правового становища іноземних суб'єктів у земельних відносинах?
5. Розкрийте правовий режим права постійного землекористування.
6. Дайте розгорнуту характеристику правового регулювання оренди землі.
7. Охарактеризуйте юридичні підстави, порядок надання земельних ділянок у користування за договором оренди землі.
8. Які обмежені речові права на землю вам відомі? Який правовий режим їх здійснення?
9. Надайте характеристику основних прав й обов'язків землевласників і землекористувачів.

Методичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. На основі аналізу норм Земельного кодексу України визначте відмінності між правовими категоріями «обмеження у використанні земельних ділянок» та «обтяження прав на земельну ділянку».

Практичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. У липні 2025 року до дільничного офіцера поліції звернулася інспекторка Державної екологічної інспекції (ДЕІ) щодо проведення спільних заходів.

На території сільської ради, яка знаходиться під контролем офіцера, було виявлено факт незаконного зняття та переміщення ґрунтового покриву (родючого шару) за межами забудованої території – на ділянці, відведеній під ведення товарного сільськогосподарського виробництва.

Співробітники ДЕІ встановили, що:

1. Невстановлені особи за допомогою важкої техніки (екскаватора) зняли шар чорнозему товщиною до 40 см із площі приблизно 0,5 га.
2. На цій території також було знищено два межові знаки, які позначали межі сільськогосподарських угідь.

3. У результаті оперативно-розшукових заходів, проведених дільничним спільно з оперативними працівниками, було встановлено, що роботи виконував гр. М. за вказівкою директора ТОВ «Агробуд» для використання родючого ґрунту при плануванні території під забудову в сусідньому районі.

Кваліфікуйте діяння ТОВ «Агробуд» та громадянина М.

Визначте, чи є ці правопорушення виключно адміністративними, чи тут присутні ознаки кримінального правопорушення (злочину).

Як взаємодіє дільничний офіцер поліції та інспектор ДЕІ. Хто з них уповноважений скласти протокол про правопорушення у цьому випадку?

Які процесуальні дії має вчинити дільничний офіцер поліції для належного документування факту знищення межових знаків та незаконного зняття ґрунту?

Як обчислюватиметься розмір шкоди у разі незаконного зняття ґрунтового покриву?

Вирішіть справу.

2. У квітні 2025 року до відділення поліції звернувся Голова правління садівничого товариства «Веселка» із заявою про порушення земельного законодавства. Згідно з його заявою, гр. І., власник дачної ділянки № 15 у межах кооперативу, самовільно захопив частину земель загального користування – а саме смугу шириною 2 метри та довжиною 15 метрів (загальною площею 30 м²), яка призначалася для проїзду та обслуговування інженерних мереж (газопровід низького тиску). Гр. І. огородив цю смугу новим парканом, змістивши межу своєї ділянки, і розпочав на ній висаджування декоративних кущів та квітів, посилаючись на те, що «ця земля ніким не використовувалась і має бути облагороджена».

На багаторазові усні та письмові вимоги правління кооперативу щодо демонтажу паркану та повернення землі у первинний стан, гр. І. відповів категоричною відмовою, заявивши, що територія має бути приєднана до його ділянки за «давністю користування».

Кваліфікуйте діяння гр. І.

Визначте об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкт і суб'єктивну сторону цього правопорушення.

Опишіть порядок дій уповноважених органів (яких саме?) з фіксації цього правопорушення. Які докази мають бути зібрані?

Яка відповідальність може бути застосована за це правопорушення до фізичної особи?

Література:

Аграрне та земельне право України: сучасна парадигма і перспективи розвитку: колективна монографія / за ред. д.ю.н., проф. А. П. Гетьмана та д.ю.н., проф. Т. В. Курман. Харків: Юрайт, 2022.

Баїк О.І. Про систему органів управління земельними ресурсами України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 4. С. 350 – 354.

Земельні спори: правові висновки Верховного Суду / упорядник Ю. Я. Чумак. Київ: Алерта, 2021.

Ігнатенко В. Проблеми організаційно-правового забезпечення управління у сфері використання та охорони земель. *Право та інновації*. 2017. № 1 (17). С. 91 – 96.

Коваленко Т. О. Реалізація принципу законності у регулюванні земельних відносин в Україні: проблеми законодавчого забезпечення: монографія. Київ: Правова єдність, 2017.

Корсун-Цуркан А. Б. Щодо змісту правової охорони земель лісгосподарського призначення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Т. 2. №. 87. С. 216-220.

Кулинич П.Ф. Земельна реформа в Україні: правові проблеми : монографія. Київ: Норма права, 2021.

Малоокий В. А. Нормативно-правове забезпечення управління земельними ресурсами територіальних громад. *Серія: Державне управління*. 2019 р. № 4 (68). С. 255 – 259.

Малохліб О. С., Шульга М. В., Ігнатенко І. В. Новації правового режиму земель лісгосподарського призначення. *Право і суспільство*. 2025. № 1. С. 200-206.

Правові позиції Великої Палати Верховного Суду у спорах, що виникають із земельних правовідносин: посібник / Л. А. Швецова та ін. Харків, 2021.

Управління земельними ресурсами: [навчальний посібник] / Г.І. Шарий, В.В. Тимошевський, Р.А. Міщенко, І.А. Юрко. Полтава: ПолтНТУ, 2019.

Федчишин Д. В. Реалізація та захист земельних прав в Україні: проблеми теорії та практики: моногр. Херсон: Гельветика, 2020.

Нормативно-правові акти:

1. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вирішення питання колективної власності на землю, удосконалення правил землекористування у масивах земель сільськогосподарського призначення, запобігання рейдерству та стимулювання зрошення в Україні: Закон України від 10.07.2018 р. № 2498-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2498-19#Text>

3. Про державний контроль за використанням та охороною земель: Закон України від 19.06.2003 р. № 963-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-15#Text>

4. Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 р. № 962-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text>

5. Про оренду землі: Закон України від 06.10.1998 р. № 161-XIV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14#Text>

6. Про землеустрій: Закон України від 22.05.2003 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#Text>

7. Про оцінку земель: Закон України від 11.12.2003 р. № 1378-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1378-15#Text>

8. Про затвердження Порядку проведення моніторингу земель і ґрунтів: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.07.2024 р. № 848. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-2024-%D0%BF#Text>

9. Про затвердження Положення про моніторинг ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення: Наказ Міністерства аграрної політики України від 26.02.2004 р. № 51. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0383-04#Text>

10. Про Порядок визначення та відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.04.1993 р. № 284. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/284-93-%D0%BF#Text>

11. Методика визначення розміру шкоди, завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану: Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 04.04.2022 р. № 167. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0406-22#Text>

12. Про затвердження Методики визначення розмірів шкоди, зумовленої забрудненням і засміченням земельних ресурсів через порушення природоохоронного законодавства: наказ

Мінекобезпеки від 27.10.1997, зареєстрований в Мінюсті України 5.05.1998.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0285-98#Text>

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 13

ТЕМА. Правовий режим охорони і використання надр

Зважаючи на важливість і прибутковість гірничодобувної галузі, як найбільшого користувача надр, основним завданням гірничого законодавства сьогодні є встановлення чіткого, контрольованого порядку використання надр, вимог щодо їх охорони і забезпечення безпеки довкілля, дієвих санкцій за порушення визначених вимог. Відповідно вказані норми і повинні бути предметом вивчення при підготовці теми.

Студенти повинні уявити і чітко розмежувати поняття "надр" і "корисних копалин", знати відмінності в правовому режимі різних видів корисних копалин.

Окреме питання стосується характеристики видів користування надрами, врегульованих законодавством. При їх характеристиці треба знати особливості кожного окремого виду користування, процедуру і підстави одержання надр у користування, зміст відносин надрокористування. Окрему увагу слід приділити специфіці користування надрами землевласниками і землекористувачами в межах належних їм ділянок.

Оскільки в останні роки в системі управління охороною і використанням надр відбулися значні зміни, необхідно знати діючу систему органів управління в цій галузі, розподіл їх повноважень, в тому числі в сфері контролю і нагляду.

Необхідним є аналіз нормативних положень, які встановлюють природоохоронні вимоги до процесу експлуатації надр. При цьому слід виділяти загальні положення, які визначають і забезпечують особливий правовий режим використання надр, і цим самим виконують охоронну функцію та конкретні вимоги по охороні надр, які пред'являються до їх користувачів.

При аналізі юридичної відповідальності за порушення законодавства в галузі використання і охорони надр необхідно визначити специфіку застосування кримінальної, адміністративної, цивільно-правової відповідальності в цій галузі.

Питання для обговорення:

1. Надра як об'єкт правової охорони і використання: загальний правовий режим.
2. Корисні копалини: поняття, види, правовий режим.
3. Поняття і види права користування надрами.
4. Суб'єкти, об'єкти і зміст відносин користування надрами. Порядок виникнення і припинення права користування надрами
5. Державний контроль і нагляд в галузі охорони і використання надр.
6. Юридична відповідальність за порушення законодавства про надра.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення понять "родовище корисних копалин", "техногенне родовище корисних копалин", "гірничий відвід", "державний фонд надр", "державний фонд родовищ корисних копалин".

2. Які органи здійснюють державне управління в галузі використання і охорони надр?

3. Як розмежовуються корисні копалини загальнодержавного та місцевого значення? Яке правове значення має вказаний поділ?

4. Які види платежів стягуються за використання надрами? Які пільги передбачені чинним законодавством для користувачів надр?

5. В яких випадках законодавство дозволяє використовувати надра безоплатно і без отримання спеціального дозволу?

6. Розкрийте порядок отримання спеціального дозволу на користування надрами та отримання гірничого відводу.

7. Які особливості надання надр в користування на умовах угоди про розподіл продукції?

8. Які заходи відповідальності передбачені за порушення законодавства про надра?

9. В яких випадках можливе обмеження, зупинення (тимчасова заборона) та припинення користування надрами?

Методичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. На основі аналізу норм Кодексу України про надра покажіть відмінність в правовому режимі корисних копалин загальнодержавного і місцевого значення.

2. Чи передбачено законодавством право загального користування надрами? Проаналізуйте щодо цього ст. 23 Кодексу про надра. Визначте умови користування надрами в порядку ст. 23 Кодексу.

Практичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Аналіз судової справи (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/74938445>) та наказів Держгеонадра (<http://www.geo.gov.ua/orders-of-the-state-geonadr/>) на предмет особливостей процедури анулювання спеціального дозволу на користування надрами.

2. Корпорація «ШЕЛ» звернулась до Міндовкілля із клопотанням про надання дозволу на проведення розробки ділянки надр з метою пошуку та видобутку нафти.

У задоволенні клопотання корпорації було відмовлено. Мотивуючи таку відмову, Міндовкілля зазначило, що: (1) отриманню дозволу повинно передувати набуття прав на відповідну земельну ділянку, чого «ШЕЛ» не зроблено, (2) заявлені «ШЕЛ» види діяльності є окремими видами спеціального використання надр, а тому щодо кожного із них слід отримувати окремий дозвіл та подавати окрему заяву; (3) чинним законодавством не передбачено надання відповідних дозволів нерезидентам; (4) Міндовкілля не видає будь-які дозволи на використання надр, у випадку із видобутком нафти це є компетенцією Міністерства палива і енергетики України.

Корпорація «ШЕЛ» оскаржило відмову Міндовкілля в суд.

Який порядок використання надр для цілей, про які йдеться у задачі? Які документи/дозволи і у якому порядку необхідно отримати для провадження такої діяльності?

Чи обґрунтована відмова Міндовкілля?

3. Під час проведення оперативно-профілактичних заходів працівниками територіального підрозділу Національної поліції (відділ протидії економічним злочинам) та Державної екологічної інспекції було виявлено факт незаконного видобутку піщано-гравійної суміші поблизу села Зарічне, на земельній ділянці, яка формально належить ТОВ «Будівельник».

ТОВ «Будівельник» мало спеціальний дозвіл на користування надрами лише для видобутку піску на обмеженій площі та глибині до 5 метрів, виключно для власних потреб, без права продажу. Видобуток ПГС (піщано-гравійної суміші) здійснювався на глибині до 12 метрів, що призвело до пошкодження водоносного горизонту та утворення кар'єру, заповненого ґрунтовими водами. Фактична площа видобутку на 1.5 га перевищувала площу, визначену в дозволі.

Екологічна інспекція склала акт, де визначила, що сума збитків, завданих державі внаслідок наднормативного та нецільового використання надр, становить 1,5 млн. грн.

Здійснить юридичну кваліфікацію та документування цього правопорушення.

Визначте, які першочергові слідчі (розшукові) дії необхідно провести для фіксації злочину (крім вже проведеного огляду).

Визначте предмет доказування у цій справі.

Поясніть механізм відшкодування завданих збитків.

Як має бути організована взаємодія між слідчим Національної поліції, прокурором та Державною екологічною інспекцією на етапі досудового розслідування.

Література:

1. Науково-практичний коментар Кодексу України про надра / Г. І. Балюк, А. П. Гетьман, Н. Р. Малишева [та ін.]; за ред. Г. І. Балюк. Київ: Юрінком Інтер, 2012.
2. Кобецька Н. Р. Дозвільна система у сфері користування надрами. *Право і суспільство*. 2014. № 3. http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2014/3_2014.pdf
3. Олійник О. М. Правове регулювання охорони надр за законодавством України (окремі аспекти): монографія. Хмельницький: Поліграфіст, 2011.
4. Кірін Р. С. Кодифікація законодавства про надра: досвід та проблеми: монографія. Дніпро: НГУ, 2015.
5. Кобецька Н. Р. Договірне регулювання надрокористування в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 3. http://www.lsej.org.ua/3_2015/30.pdf.
6. Коморний О. І. Договір про розподіл продукції: цивільно-правові аспекти: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03. – Київ, 2006.
7. Кірін Р.С. Правове регулювання видобування корисних копалин: автореф. дис. на здоб. наук. ст. к.ю.н.: спец. 12.00.06. Київ, 2007.

Нормативно-правові акти:

Кодекс України про надра від 27.07.1994. <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80>

Кримінальний кодекс України <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/para1581#n1581>

Кодекс про адміністративні правопорушення України <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/para313#n313>

Про угоди про розподіл продукції: Закон України від 14.09.1999 <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1039-14>

Про затвердження Положення про Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України: постанова Кабінету Міністрів України від 21.07.2025 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/903-2025-%D0%BF#Text>.

Про затвердження Положення про Державну службу геології та надр України: постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 р. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1174-2015-%D0%BF>

Про затвердження Положення про Державну службу України з питань праці: постанова Кабінету Міністрів України від 11.02.2015 р. <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/96-2015-%D0%BF>

Про затвердження переліків корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення: постанова Кабінету Міністрів України від 12.12.1994 <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/827-94-%D0%BF>

Про затвердження Положення про порядок надання гірничих відводів: постанова від 27.01.1995 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/59-95-%D0%BF>

Про затвердження Положення про порядок здійснення державного гірничого нагляду: постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.1995 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/134-95-%D0%BF>

Про затвердження Методики визначення початкової ціни продажу на аукціоні (електронних торгах) спеціального дозволу на право користування надрами: постанова Кабінету Міністрів України від 15.10.2004 (в ред. 23.09.2020 р.) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1374-2004-%D0%BF#n10>

Про затвердження Порядку проведення аукціонів з продажу спеціальних дозволів на користування надрами: постанова Кабінету Міністрів України від 23.09.2020 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993-2020-%D0%BF#n239>

Про затвердження Методики визначення розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок самовільного користування надрами: наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 15.09.2022 № 366 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1337-22#Text>

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 14

ТЕМА. Правовий режим охорони і використання вод

Води є одним з об'єктів екологічного права, життєво важливим компонентом навколишнього природного середовища, виконують різноманітні функції в природному середовищі та у виробничо-господарській діяльності. Об'єктивна потреба здійснення водокористування на пряму пов'язана з необхідністю збереження нормального якісного стану водних об'єктів, захисту їх від забруднення, засмічення, виснаження.

У процесі підготовки до заняття студенти повинні детально вивчити і проаналізувати Водний кодекс України, який є основним джерелом водного права. Слід уявити розуміння "вод" (як об'єктів екологічного права), інших понять, що застосовуються у Водному кодексі України, відмінності у правовому режимі різних видів водних об'єктів, порядок видачі дозволів на спеціальне користування водними об'єктами.

При вивчені теми необхідно охарактеризувати різновиди загального і спеціального водокористування, їх особливості, правовий режим.

Також необхідним є визначення системи заходів, спрямованих на охорону і раціональне використання вод, зокрема, особливості і взаємодію екологічних нормативів в галузі охорони і раціонального використання вод.

При аналізі юридичної відповідальності за порушення водного законодавства треба звернути увагу на особливості відшкодування шкоди, заподіяної водним об'єктам, порядок її обчислення на підставі встановлених методик.

Питання для обговорення:

1. Води як об'єкт правової охорони і використання: загальний правовий режим. Водні об'єкти, їх види та правовий режим.
2. Поняття і види права водокористування.
3. Суб'єкти, об'єкти і зміст права водокористування.
4. Загальне і спеціальне водокористування. Порядок надання водних об'єктів для спеціального водокористування.
5. Правовий режим водоохоронних зон та територій.
6. Юридична відповідальність за порушення водного законодавства.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення понять “води”, “водний об'єкт”, “водний ресурс”, “водойма”.
2. Поясніть, чим відрізняються між собою водойми і водотоки; озера, ставки і водосховища; природні і штучні водойми. Чи впливають природні характеристики вказаних об'єктів на їх правовий режим?
3. Які водні об'єкти належать до об'єктів загальнодержавного значення?
4. Чим первинні водокористувачі відрізняються від вторинних?
5. Дайте класифікацію права використання вод залежно від цільової ознаки.
6. Розкрийте зміст і особливості права загального і спеціального водокористування.
7. Які права та обов'язки передбачені законодавством для водокористувачів?
8. Які органи і в якому порядку видають дозволи на спеціальне водокористування?
9. На яких підставах може припинитися право спеціального водокористування?
10. Які суб'єкти можуть бути орендодавцями водних об'єктів?
11. Які обмеження встановлені ВК України у випадку надання водних об'єктів в оренду? Який порядок надання водних об'єктів в оренду?
12. Які заходи передбачені законодавством по боротьбі із шкідливою дією вод?

Методичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Випишіть положення Водного кодексу України, які підтверджують пріоритетність спеціального водокористування для питних і господарсько-побутових потреб населення.
2. Розкрийте правовий режим прибережних захисних смуг за такими критеріями: мета встановлення; нормативно-правові акти, які регулюють правовий режим; де встановлюються, в якому порядку, розміри; обмеження у користуванні, встановлені законодавством.

Практичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Громадяни Падалко Р., Мережко В. та Воронець С. у вихідний день виїхали на р. Псел для відпочинку і купання. Діставшись берегу, вони виявили, що придатна для купання ділянка узбережжя відгороджена парканом, на якому висить повідомлення, що огорожена ділянка є приватною власністю, яка охороняється законом. Падалко, Мережко та Воронець вимушені були відмовитись від купання та повернутись до міста.

Наступного робочого дня Падалко звернувся із скаргою до Держекоінспекції, в якій просив вжити заходів щодо захисту його порушеного права на водокористування.

Під час перевірки було виявлено, що огорожена ділянка рішенням районної ради передана в оренду строком на 25 років ТОВ «Перехрестя» для облаштування платного пляжу. В даний час, у зв'язку із фінансовою кризою, роботи щодо облаштування зупинені.

Який порядок здійснення загального водокористування передбачений чинним законодавством?

Проаналізуйте на основі норм земельного законодавства порядок надання в оренду земель водного фонду.

Вирішіть справу.

2. Сільськогосподарський кооператив “Дністровський”, не маючи належно обладнаного складу отрутохімікатів, зберігав їх під відкритим небом. Внаслідок дощів частину з них було змито стічними водами в ставок, з якого подається вода для тваринницьких ферм і поливу полів сусіднього сільськогосподарського кооперативу. Через деякий час внаслідок дії змитих у воду отрутохімікатів у сусідньому кооперативі загинуло 100 голів великої рогатої худоби, а також посіви на площі 20 га.

Які норми екологічного права порушені в даному випадку?

Які заходи відповідальності слід застосувати у даній ситуації?

Чи зміниться кваліфікація дій та характер позовів у випадку, якщо посіви та худоба, що загинули, належала цьому ж кооперативу “Дністровський”?

3. ТОВ «АкваПлюс» здійснювало діяльність із розведення риби в озері, що має гідрологічний зв'язок із річкою Стрижень. ТОВ «АкваПлюс» мало дозвіл на спеціальне водокористування для забору води з озера в обсязі 10 000 м³ на рік для технологічних потреб. Проте, протягом 9 місяців за допомогою самовільно встановленого додаткового насосного обладнання, підприємство фактично забрало 35 000 м³ води. Це призвело до критичного зниження рівня води в озері, що вплинуло на місцеву екосистему.

Окрім того, підприємство, порушуючи умови дозволу, скидало неочищені господарсько-побутові стоки безпосередньо в озеро. Лабораторний аналіз проб, відібраних після скарг місцевих мешканців, зафіксував перевищення гранично допустимих скидів органічних речовин та азоту в 15 разів. Це спричинило

масову загибель риби та призвело до зневоднення (висихання) невеликого болота, яке є місцем гніздування рідкісних видів птахів.

До Державної екологічної інспекції протягом 6 місяців надходили скарги щодо підозрілої діяльності ТОВ «АкваПлюс». Інспектор ДЕІ ігнорував скарги, що дало змогу підприємству продовжувати незаконну діяльність.

Сума збитків, завданих водному об'єкту та рибному господарству, розрахована ДЕІ та становить 1,2 млн. грн.

Здійснить юридичну кваліфікацію діянь.

Визначте механізм відшкодування завданих збитків. Які запобіжні заходи щодо майна підприємства необхідно ініціювати для забезпечення цього позову?

Література:

1. Науково-практичний коментар Водного кодексу України / Н.О.Багай, Н.Р.Кобецька, І.В.Мироненко [та ін.]; за заг. ред. Н.Р.Кобецької. Київ Юрінком Інтер, 2010.
2. Кобецька Н. Р. Види, підстави і порядок набуття права водокористування за законодавством України і Польщі. *Biuletyn polsko-ukraiński «Polityka i prawo współczesnej Europy»*. 1/2016. <http://www.polukr.net/blog/2016/05/vidi-pidstavi-i-poriadok-nabutja-prava-vodokoristuvanja-za-zakonodavstvom-ukraini-i-polszczi/>.
3. Соколова А. К. Проблеми законодавчого забезпечення права водокористування. *Теорія і практика правознавства*. 2013. Вип. 2. http://nauka.jur-academy.kharkov.ua/download/el_zbirnik/2.2013/18.pdf.
4. Семків В. В. Про предмет договору оренди водного об'єкта. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*: зб. наук. статей. Івано-Франківськ, 2012. Вип. XXVIII.
5. Кобецька Н. Р. Становлення законодавчого регулювання та особливості оренди водних об'єктів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2013. Вип. 5. Том 1. http://lj.kherson.ua/pravo05/part_1/40.pdf
6. Джуган В.О. Правове регулювання використання і охорони вод в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06. Київ, 2009.
7. Грицан О. Правове регулювання видобутку підземних вод: проблемні питання. *Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки*. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2007. Вип. 38.
8. Нагребельний А. Правовий режим водоохоронних зон: проблеми вдосконалення. *Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки*. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2008. Вип. 42.

Нормативно-правові акти:

Водний Кодекс України від 06.06.1995 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80>

Кримінальний кодекс України <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/paran1581#n1581>

Кодекс про адміністративні правопорушення України <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/paran313#n313>

Про затвердження Положення про Державне агентство водних ресурсів України: постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/393-2014-%D0%BF>

Про затвердження Положення про Державне агентство з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм: постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2015 р. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/895-2015-%D0%BF>

Про затвердження переліку водних об'єктів, що відносяться до категорії лікувальних: постанова Кабінету Міністрів України від 11.12.1996 <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1499-96-%D0%BF>

Про затвердження Порядку погодження та видачі дозволів на спеціальне водокористування: постанова Кабінету Міністрів України від 13.03.2002 <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/321-2002-%D0%BF>

Про затвердження Порядку визначення розмірів і меж водоохоронних зон та режиму ведення господарської діяльності в них: постанова Кабінету Міністрів України від 8.05.1996 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/486-96-%D0%BF>

Про правовий режим зон санітарної охорони водних об'єктів: постанова Кабінету Міністрів України від 18.12.1998 <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2024-98-%D0%BF>

Про затвердження Методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону і раціональне використання водних ресурсів: наказ Мінприроди України від 20.07.2009 <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0767-09>

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 15

ТЕМА. Правовий режим охорони та використання лісів та інших об'єктів рослинного світу

Поряд із землею, надрами, водами, лісами, атмосферним повітрям законодавство України регулює режим використання і охорони самостійного об'єкту екологічного права – рослинного світу. Донедавна в законодавстві України традиційним було детальне регулювання лісу та його ресурсів, що є складовою рослинних ресурсів. З прийняттям у 1999 році закону України "Про рослинний світ", законодавчого закріплення і охорони набула також і багаточисельна природна рослинність, яка не належить до лісових ресурсів. Однак належна диференціація відносин у сфері охорони і використання лісу та охорони і використання рослинного світу не відбулася. При підготовці до заняття необхідно, насамперед, з'ясувати поняття рослинного світу і лісу, складу рослинних і лісових ресурсів, їх загального правового режиму на основі аналізу Закону України "Про рослинний світ" та Лісового кодексу України.

З прийняттям нової редакції Лісового кодексу України значно змінився режим власності та лісокористування, який слід з'ясувати при підготовці теми. Окремо слід проаналізувати види загального і спеціального використання природних рослинних ресурсів та порядок їх здійснення. В системі видів лісокористування слід чітко розмежовувати і уявити право користування лісами і право використання лісових ресурсів, їх особливості, порядок і умови здійснення.

Серед функцій державного управління в галузі охорони і використання лісів доцільно звернути увагу на такі: розподіл і перерозподіл лісів, лісовпорядкування, відновлення лісів і лісорозведення.

Окрему увагу треба приділити визначенню системи заходів охорони лісів, значенню державного контролю в цій галузі, правовому статусу суб'єктів, що його здійснюють.

При характеристиці заходів відповідальності поряд з характеристикою кримінальної, адміністративної, дисциплінарної відповідальності детальніше необхідно розглянути особливості визначення розміру шкоди, заподіяної знищенням чи пошкодженням лісової та іншої рослинності.

Питання для обговорення:

1. Поняття лісу, лісового фонду та лісових ресурсів.
2. Право власності на ліси та право користування лісами.
3. Використання лісових ресурсів: види, порядок здійснення.

4. Відповідальність за порушення законодавства про рослинний світ та лісового законодавства.

Питання для самоконтролю:

1. Який правовий режим дерев, які не входять до лісового фонду України? Хто здійснює управління ними?
2. Розмежування лісів державної і комунальної власності.
3. Правовий режим приватної власності на ліси в Україні.
4. Особливості правового режиму земельних ділянок лісогосподарського призначення.
5. Правове регулювання використання та охорони нелісової рослинності в межах населених пунктів.
6. Функціональний поділ лісів і його юридичне значення.
7. Поняття та зміст лісовпорядкування.
8. Заготівля деревини як вид спеціального використання лісових ресурсів.
9. Особливості майнової відповідальності за порушення лісового законодавства.
10. Чим посвідчується право спеціального використання лісових ресурсів? Який порядок видачі відповідних дозвільних документів?

Методичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Встановіть відмінності правового режиму постійного і тимчасового користування лісами.
2. Правове регулювання здійснення заготівлі побічних лісових користувань і заготівлі другорядних лісових матеріалів.

Практичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Проаналізуйте постанову Касаційного господарського суду від 27 березня 2018 року у справі № 909/1111/16 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73160556>

Що було предметом розгляду у цій справі?

Проведіть аналіз фактичних обставин справи та обґрунтуйте правильність застосування норм права судом.

2. Гр. П. отримав у власність земельну ділянку площею 15 га для ведення фермерського господарства. Водночас, 2,5 га вказаної земельної ділянки зайнято лісом. У залісненій частині ділянки гр. П. розмістив пасіку та розпочав заготівлю деревних соків.

Зазначене було виявлено інспектором лісової охорони, який наклав на гр. П. штраф за спеціальне використання лісових ресурсів без дозволу.

Не погоджуючись із рішенням інспектора, гр. П. оскаржив його до суду, вказавши, що використання ним лісової ділянки не потребує дозволів, оскільки він є власником земельної ділянки та лісу, на ній розміщеного.

Розкрити суть права приватної власності на ліс.

Надайте правову оцінку позиції інспектора та гр. Петренка.

Вирішіть справу.

3. Працівниками лісової охорони було виявлено, що гр. П. самовільно випасала корову у лісових культурах на площах, призначених для лісовідновлення, в результаті чого знищено лісові культури віком до 3-х років на площі 0,01 га.

Яку відповідальність необхідно застосувати за це правопорушення? Підрахуйте заподіяну шкоду.

Література:

1. Науково-практичний коментар Лісового кодексу України / Г.І. Балюк, А.П. Гетьман, Т.Г. Ковальчук [та ін.]; за заг. ред. Г.І. Балюк. Київ: Юрінком Інтер, 2009.
2. Кобецька Н. Р. Договірне регулювання довгострокового тимчасового користування лісами. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 1. http://pap.in.ua/1_2015/43.pdf.
3. Юрчишин Н. Г. Реалізація права приватної власності на ліси в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.06. Київ, 2009.
4. Федчишин Г. С. Правові проблеми забезпечення права громадян на загальне використання лісових ресурсів. *Проблеми законності*. Харків, 2014. Вип. 126.
5. Шершун С. М. Еколого-правове регулювання лісокористування в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06. Київ, 2005.
6. Непийвода В.П. Правове регулювання суспільних відносин щодо лісів у контексті сталого розвитку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06. Київ, 2006.
7. Соколова А. К. Теоретичні засади становлення та розвитку флористичного права України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.06. Харків, 2013.
8. Чопик О. Поняття лісу як об'єкта правового регулювання. *Вісник Львівського національного університету ім. І. Франка. Серія Юридична*. 2010. Вип. 50.
9. Ковальчук Т. Право постійного і тимчасового користування лісами: юридичні ознаки та особливості змісту. *Право України*. 2011. №2.
10. Печуляк В. Сертифікація як форма адміністративно-правового регулювання лісового господарства в Україні: проблемні питання запровадження. *Підприємництво, господарство і право*. 2011. № 12.

Нормативно-правові акти:

- Лісовий Кодекс України в редакції від 8.02.2006
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3852-12>
- Кримінальний кодекс України <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/paran1581#n1581>
- Кодекс про адміністративні правопорушення України
<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/paran313#n313>
- Про мораторій на проведення суцільних рубок на гірських схилах в ялицево-букових лісах Карпатського регіону: Закон України від 10.02.2000
<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1436-14>
- Про рослинний світ: Закон України від 9.04.1999 <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/591-14>
- Про Червону книгу України: Закон України від 7.02.2002
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3055-14>
- Про затвердження Положення про Державне агентство лісових ресурсів України: постанова Кабінету Міністрів України від 8.10.2014 <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/521-2014-%D0%BF>

Про затвердження Порядку поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок: постанова Кабінету Міністрів України від 16.05.2007 <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/733-2007-%D0%BF>

Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу: постанова Кабінету Міністрів України від 23.07.2008 <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/665-2008-%D0%BF>

Про затвердження Порядку спеціального використання лісових ресурсів: постанова Кабінету Міністрів України від 23.05.2007 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/761-2007-%D0%BF>

Порядок видачі спеціальних дозволів на використання лісових ресурсів: затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23.05.2007 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/761-2007-%D0%BF>

Про реалізацію експериментального проекту щодо видачі деяких дозвільних документів у сфері лісового господарства в електронній формі: затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30.05.2025 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/625-2025-%D0%BF#Text>

Про затвердження правил поліпшення якісного складу лісів: постанова Кабінету Міністрів України від 12.05.2007 <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/724-2007-%D0%BF>

Про затвердження Порядку організації охорони і захисту лісів: постанова КМУ від 20.05.2022 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/612-2022-%D0%BF#Text>

Про затвердження Порядку випалювання сухої рослинності або її залишків: наказ Міндовкілля від 12.08.2021. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1311-21#Text>

Про затвердження Положення про державну лісову охорону: постанова Кабінету Міністрів України від 19.09.2009 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/976-2009-%D0%BF>

Правила використання корисних властивостей лісів, затвержені наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 14.08.2012 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1536-12>

Про затвердження Положення про Зелену книгу України: постанова Кабінету Міністрів України від 29.08.2002 <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1286-2002-%D0%BF>

Про затвердження Правил рубок головного користування: наказ Держкомісгоспу України від 23.12.2009 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0085-10>

Про затвердження Правил утримання зелених насаджень у населених пунктах України: наказ Мінбуду України від 10.04.2006 <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0880-06>

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 16

ТЕМА. Правовий режим охорони та використання об'єктів тваринного світу

Тваринний світ є невід'ємним елементом навколишнього природного середовища, джерелом духовного та естетичного виховання людини, об'єктом наукових досліджень, базою для отримання промислової та лікарської сировини, харчових продуктів. Відповідно, одним з завдань еколого правового регулювання є забезпечення раціонального використання, охорони і відтворення об'єктів тваринного світу.

Вивчаючи тему необхідно з'ясувати основні особливості тваринного світу як природного об'єкту і об'єкту екологічного права, режим власності на об'єкти тваринного світу та встановлені природоохоронні обмеження щодо власників об'єктів тваринного світу.

Слід розмежувати загальне і спеціальне використання об'єктів тваринного світу, їх види, особливості, підстави і порядок здійснення. Окремо необхідно проаналізувати норми Закон України "Про мисливське господарство та полювання" та порядок здійснення основного виду використання – мисливства, а також проаналізувати особливості здійснення спортивного та любительського рибальства, яке відноситься до загального використання.

Необхідно також розкрити правові заходи охорони тваринного світу, функції державного управління в галузі охорони і використання об'єктів тваринного світу.

Слід детально визначити особливості, підстави і порядок застосування кримінальної, адміністративної і цивільно-правової відповідальності за порушення законодавства про охорону і використання тваринного світу. Окрему увагу треба приділити особливостям відшкодування шкоди, заподіяної знищенням об'єктів тваринного світу.

Питання для обговорення:

1. Тваринний світ як об'єкт охорони і використання: загальний правовий режим.
 2. Загальне та спеціальне використання об'єктів тваринного світу.
 3. Правовий режим здійснення мисливства та полювання.
 4. Право використання водних біоресурсів.
 5. Юридична відповідальність за порушення законодавства про тваринний світ.
- Роль правоохоронних органів у забезпеченні охорони тваринного світу.

Питання для самоконтролю:

1. Які дії можуть кваліфікуватись як "незаконне полювання"? Чим це визначено?
2. Якими документами посвідчується право на здійснення полювання?
3. Які підстави для занесення окремих видів тварин до Червоної книги України?

Методичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Скласти перелік об'єктів, що підлягають правовій охороні відповідно до Закону України «Про тваринний світ».
2. Дати порівняльний аналіз видів полювання відповідно до Закону України «Про мисливське господарство та полювання».

Практичні завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Аналіз судової справи <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78977479>, <http://epl.org.ua/law-posts/porushennya-pravyl-i-norm-utrymannya-dykyh-tvaryn-v-nevoli-vidsutnist-dozvoliv-na-utrymannya-ta-vykorystannya-dykyh-tvaryn/>
2. Суд стягнув з громадянина Сніжка 400 грн. відшкодування збитків за незаконно вбитого кабана, визначивши цю суму як вартість реалізованого відповідачем м'яса.
Чи правильно поступив суд?
Яким чином і в яких розмірах повинні бути відшкодовані збитки в цьому випадку?
3. Під час патрулювання лісового масиву поліцейські виявили групу осіб (3 особи) з розібраною рушницею та тушею козулі в багажнику автомобіля. Документів на право полювання вони не мають, сезон полювання офіційно закрито. Один із чоловіків стверджує, що знайшов тушу вже мертвою.

*Які першочергові слідчі дії має вчинити наряд поліції?
 Чи є перевезення знайденої туші дикої тварини правопорушенням?
 Як розрахувати розмір збитків, завданих державі (використовуйте такси
 для обчислення розміру відшкодування збитків)?*

Література:

1. Тваринний світ України: правова охорона, використання та відтворення / Г.І. Балюк, О.О. Погрібний, Ю.С. Шемшученко [та ін.], за заг. ред. Г.І. Балюк. Київ: Юрінком Інтер, 2010.
2. Данилюк Л. Р. Правовий режим мисливських природних ресурсів в Україні: монографія. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2017.
3. Овдієнко В. В. Правове регулювання мисливства в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06. Харків, 2014.
4. Данилюк Л. Р. Полювання як вид спеціального використання мисливських тварин. *Теорія і практика правознавства*. 2014. Вип. 2 (6). <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/download/63425/58837>.
5. Данилюк Л. Р. Правовий режим мисливських угідь за законодавством України і Республіки Польща. *Polityka i prawo współczesnej Europy*. 2016. № 1. <http://www.polukr.net/uk/blog/2016/04/pravovyj-rezim-myslivskich-ugid-za-zakonodavstwom-ukraini-i-respubliki-polszcza/>.
6. Оніщенко О. Ю. Правовзасади добування (придбання) диких тварин з метою їх утримання і розведення у напіввільних умовах чи в неволі. Харків: Право, 2024.
7. Шеховцов В. В. Перспективи формування і розвитку фауністичного законодавства України : монографія. Харків: Право, 2020.

Нормативно-правові акти:

- Кримінальний кодекс України <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/paran1581#n1581>
- Кодекс про адміністративні правопорушення України <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/paran313#n313>
- Про тваринний світ: Закон України від 13.12.2001 <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2894-14>
- Про мисливське господарство та полювання: Закон України від 22.02.2000 <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1478-14>
- Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів: Закон України від 8.07.2011 <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3677-17>
- Про захист тварин від жорстокого поводження: Закон України від 21.02.2006 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3447-15>
- Про Червону книгу України: Закон України від 7.02.2002 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3055-14>
- Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, завданої порушенням законодавства про рибне господарство внаслідок незаконного добування (вилову), знищення або пошкодження водних біоресурсів, а також незаконного знищення чи погіршення середовища існування водних біоресурсів: постанова Кабінету Міністрів України від 29.09.2023 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1042-2023-%D0%BF#Text>
- Про розмір компенсації за незаконне добування, знищення або пошкодження видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, а також за знищення чи погіршення середовища їх перебування (зростання): постанова Кабінету Міністрів України від 07.11.2012 <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1030-2012-%D0%BF>
- Деякі питання здійснення спеціального використання водних біоресурсів: постанова Кабінету Міністрів України від 22.12.2023 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1347-2023-%D0%BF#Text>

Про затвердження Порядку видачі дозволу на спеціальне використання водних біоресурсів у рибогосподарських водних об'єктах (їх частинах) або відмови в його видачі, переоформлення, видачі дубліката та анулювання зазначеного дозволу : постанова Кабінету Міністрів України від 30 жовтня 2013 <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/801-2013-%D0%BF>

Про затвердження Такс для обчислення розміру відшкодування збитків, завданих унаслідок порушення законодавства в галузі мисливського господарства та полювання (крім видів, занесених до Червоної книги України): наказ Мінагрополітики України та Мінприроди України від 19.06.2017 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0842-17>

Про затвердження Порядку видачі посвідчень мисливця і щорічних контрольних карток обліку добутої дичини і порушень правил полювання: наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 31.11.2022 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1592-22#Text>

Про затвердження Порядку видачі паспортів на собак мисливських порід: наказ Держкомлісгоспу України від 12.03.2004 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0318-04>

Про затвердження Положення про правила проведення полювань, поведження із зброєю, та порядок видачі ліцензій на добування мисливських тварин: наказ Мінагрополітики України від 17.10.2011 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1211-11>

Про затвердження Правил любительського рибальства: наказ Мінагрополітики України від 19.09.2022 <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0269-99>

Про затвердження Порядку утримання та розведення диких тварин, які перебувають у стані неволі або в напіввільних умовах: наказ Мінприроди України від 30.09.2010 <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1384-10>

Про затвердження Правил використання диких тварин з метою отримання продуктів їх життєдіяльності: наказ Мінприроди України від 26.09.2011 <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1180-11>

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 17

ТЕМА. Поняття та зміст екологічної безпеки

Відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», під екологічною безпекою потрібно розуміти такий стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей. Екологічна безпека гарантується громадянам України здійсненням широкого комплексу взаємопов'язаних політичних, економічних, технічних, організаційних, державно-правових та інших заходів.

Право екологічної безпеки – це система правових норм та інших юридичних засобів, які спрямовані на створення умов для реалізації суб'єктивного права громадян на екологічну безпеку та захист його в разі порушення, регулювання відносин щодо здійснення екологічно небезпечної діяльності з метою запобігання погіршенню екологічної обстановки, виникненню небезпеки для природних систем і населення, а також здійснення у разі виникнення екологічної небезпеки системи заходів, спрямованих на ліквідацію небезпечних наслідків, визначення режиму використання екологічно небезпечних територій та об'єктів, встановлення особливого статусу осіб, потерпілих від негативних наслідків природної стихії чи техногенного впливу, досягнення режиму безпечного існування населення і стану довкілля на регіональному, національному і транскордонному рівнях.

В процесі вивчення теми студенти повинні з'ясувати наукові та законодавчі визначення екологічної безпеки, встановити особливості правового регулювання національної екологічної безпеки, дослідити зміст відносин екологічної безпеки, проаналізувати механізм забезпечення екологічної безпеки, визначити систему заходів забезпечення екологічної безпеки.

Питання для обговорення:

1. Наукові та законодавчі визначення екологічної безпеки.

2. Правове регулювання національної екологічної безпеки.
3. Зміст відносин екологічної безпеки.
4. Екологічні нормативи як юридичні критерії екологічної безпеки.
5. Механізм забезпечення екологічної безпеки.

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть та охарактеризуйте основні принципи забезпечення екологічної безпеки, закріплені в Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища».
2. Як співвідноситься поняття «право екологічної безпеки» з «правом на безпечне для життя і здоров'я довкілля».
3. Визначте та обґрунтуйте місце екологічної безпеки в системі заходів національної безпеки України.
4. Охарактеризуйте види екологічних нормативів.
5. Визначте систему заходів забезпечення екологічної безпеки.

Методичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Проаналізуйте роль міжнародних документів у правовому забезпеченні екологічної безпеки України (з посиланням на конкретні міжнародні акти).
2. Назвіть конкретні приклади з законодавства, коли принцип пріоритету вимог екологічної безпеки чітко обмежує інші конституційні права (наприклад, право власності, право на підприємницьку діяльність та інші).
3. Проаналізуйте інститут міжнародної екологічної відповідальності. Наведіть приклад міжнародного договору, який встановлює відповідальності за шкоду, спричинену транскордонним забрудненням, поясніть механізм притягнення до такої відповідальності.

Практичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Приватне підприємство «Ліс-Інвест» отримало дозвіл на будівництво та введення в експлуатацію нового деревообробного комплексу (лісопилки) на околиці селища Зелений Гай. Комплекс передбачає значні викиди пилу та шум, що може погіршити стан атмосферного повітря та акустичний режим.

За словами представників ПП «Ліс-Інвест», відповідно до Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» (ОВД), проекти будівництва лісопилкових та деревообробних підприємств не входять до переліку видів діяльності, що обов'язково підлягають ОВД. Тому ПП «Ліс-Інвест» не проводило цієї процедури.

Мешканці Зеленого Гаю створили ініціативну групу «За чисте повітря» і виявили, що:

- 1) будівництво лісопилки порушує встановлені санітарні розриви до найближчих житлових будинків (фактичний розрив 50 м замість нормативних 100 м);
- 2) місцеве управління Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (Держпродспоживслужба) не надало

висновок щодо відповідності ділянки санітарним нормам до початку будівництва;

3) жодної інформації про вплив майбутнього підприємства на довкілля та здоров'я мешканців не оприлюднювалося, а громадські слухання не проводилися.

Ініціативна група звернулася до юриста з проханням допомогти зупинити будівництво та захистити їхнє право на безпечне довкілля.

На які конституційні права мешканців селища посягає будівництво ПП «Ліс-Інвест»?

Які правові гарантії щодо громадської участі та доступу до екологічної інформації були порушені забудовником та/або органами влади?

Чи є обов'язковим проведення ОВД в даному випадку?

Якщо ОВД не є обов'язковою, чи зобов'язане було ПП «Ліс-Інвест» дотримуватись інших вимог законодавства про екологічну безпеку територій? Яких саме?

Чи повинна Держпродспоживслужба надавати висновок щодо відповідності ділянки санітарним нормам до початку будівництва?

Які дії може вчинити ініціативна група для захисту своїх прав?

Вирішіть справу.

2. Мешканці житлового масиву «Східний» міста Промінь протягом останнього року систематично фіксували різке погіршення якості повітря: часті неприємні запахи, посилення респіраторних захворювань у дітей та дорослих. Вони підозрюють, що джерелом забруднення є розташований за 800 метрів від масиву комбікормовий завод «АгроПлюс», який нещодавно модернізував виробництво, але, за чутками, не встановив сучасні фільтри.

Ініціативна група «ЕкоЗахист Східного» (громадська організація) звернулася до Державної екологічної інспекції (ДЕІ) з вимогою провести перевірку заводу «АгроПлюс» та надати результати моніторингу якості повітря у їхньому районі.

ДЕІ провела перевірку та встановила, що:

1) формально викиди заводу відповідають Гранично Допустимим Викидам (ГДВ), встановленим у дозволі 2018 року;

2) фактично, у прилеглих житлових кварталах концентрація аміаку та сірководню перевищує Гранично Допустимі Концентрації (ГДК) у 1,5 раза протягом ночі;

3) ДЕІ відмовила громадській організації у наданні копій актів перевірки та лабораторних досліджень, посилаючись на те, що ця інформація містить комерційну таємницю підприємства «АгроПлюс».

Громадська організація звернулася до суду з адміністративним позовом проти ДЕІ з вимогою зобов'язати надати інформацію, а також готує цивільний позов проти заводу «АгроПлюс» про захист прав мешканців на безпечне довкілля та стягнення компенсації.

В чому полягає порушення конституційного права мешканців у цій ситуації?

Яке правове значення має факт, що викиди відповідають ГДВ, але при цьому порушується ГДК у житловій забудові? Який норматив є пріоритетним для захисту здоров'я населення?

Чи правомірною відмовою ДЕІ надати копії актів перевірки, посилаючись на комерційну таємницю?

Які правові підстави має громадська організація «ЕкоЗахист Східного» для оскарження бездіяльності ДЕІ в судовому порядку?

Яку основну вимогу має заявити громадська організація у цивільному позові проти заводу «АгроПлюс» для захисту порушеного права мешканців на безпечне довкілля?

Чи можуть мешканці вимагати від заводу відшкодування моральної шкоди? Обґрунтуйте це з позиції цивільного та екологічного права.

Чи має право ДЕІ анулювати або призупинити дію дозволу на викиди заводу «АгроПлюс» через встановлені фактичні перевищення ГДК у житловій зоні? Якщо так, то на якій підставі?

Вирішіть справу.

Література:

1. Війна та шкода довкіллю чи можна притягнути росію до відповідальності. 2024. <https://ecoaction.org.ua/vijna-ta-shkoda-dlia-dovkillia-prytiahnuty-rosiu.html>
2. Данилюк Л. Р. Забезпечення екологічної безпеки в умовах війни та цілі повоєнної екологічної політики України. *Law and Society*. Lublin, 2022. Issue 6. P. 48–53. <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/lsp/issue/view/346/115>.
3. Євстїгнєєв А.С. Проблеми правового забезпечення екологічної безпеки у сфері спеціального природокористування в Україні: дис. доктора юрид. наук. Київ, 2019. 415 с. <https://uacademic.info/ua/document/0519U000445>
4. Краснова Ю. А. Право екологічної безпеки в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2018. 31 с. <https://www.iepd.kiev.ua/wp-content/uploads/2017/01.pdf>
5. Костицький В. В., Костицька І. О., Микитюк М. А., Суходольська А. А. До питання про юридичну відповідальність за злочинне посягання на конституційне право людини на безпечне довкілля у ході російської воєнної агресії в Україні. *Екологічне право*. Київ, 2022. Випуск 3–4. С. 25–28. DOI: <https://doi.org/10.37687/2413-7189.2022.3-4-4.5>.
6. Міжнародно-правова відповідальність за шкоду довкілля під час війни: аналітичний документ. 2024. <https://epl.org.ua/wp-content/uploads/2024/07/Mizhn.pravova-vidpovidalnist-za-shkodu-dovkilliyu.pdf>
7. Сірант М. М. Адміністративно-правова характеристика діяльності органів публічної влади щодо забезпечення екологічної безпеки в умовах глобалізаційних викликів: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Львів, 2021. <https://lpnu.ua/sites/default/files/2021/dissertation/10143/pdf>
8. Яремак З. В. Право збройних конфліктів і захист навколишнього природного середовища: пошук балансу. *Law and Society*. Lublin, 2022. Volume 6. P. 257–266. <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/lsp/issue/view/346/115>.

Нормативно-правові акти:

- Закон України «Про національну безпеку України»: 21 червня 2018. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>
- Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»: 25 червня 1991. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
- Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року»: 28 лютого 2019. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>
- Закон України «Про оцінку впливу на довкілля»: 23 травня 2017. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19>
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження критеріїв визначення планованої діяльності, яка не підлягає оцінці впливу на довкілля, та критеріїв визначення

розширень і змін діяльності та об'єктів, які не підлягають оцінці впливу на довкілля»: 13 грудня 2017. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1010-2017-%D0%BF#n12>

Коли і кому потрібно проходити процедуру оцінки впливу на довкілля. <https://www.inter.eco/2025/06/05/koly-i-komu-potribno-prokhodyty-protseduru-otsinky-vplyvu-na-dovkillia/>

ГДВ, ГДС, ГДК та інші екологічні нормативи, що діють у 2023 році. <https://ukraine-oss.com/gdv-gds-gdk-ta-inshi-ekologichni-normatyvy-shho-diyut-u-2023-roczy/>

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 18

ТЕМА. Правовий режим зон надзвичайних екологічних ситуацій

У спеціальному законодавстві зона надзвичайної екологічної ситуації визначається як окрема місцевість України, на якій виникла надзвичайна екологічна ситуація. Надзвичайна екологічна ситуація – надзвичайна ситуація, при якій на окремій місцевості сталися негативні зміни в навколишньому природному середовищі, що потребують застосування надзвичайних заходів з боку держави.

Основними принципами регулювання правового режиму в зоні надзвичайної екологічної ситуації є: пріоритет захисту життя та здоров'я людей; непорушність конституційних прав і свобод людини і громадянина; комплексність заходів, спрямованих на нормалізацію екологічного стану; забезпечення населення достовірною інформацією про стан довкілля, можливу загрозу для життя та здоров'я людей і про виконання заходів, спрямованих на нормалізацію екологічного стану; невідворотність відповідальності осіб, винних у виникненні чи ускладненні надзвичайної екологічної ситуації.

В процесі вивчення теми студенти повинні з'ясувати поняття та ознаки зон надзвичайних екологічних ситуацій, встановити класифікацію зон надзвичайних екологічних ситуацій, дослідити підстави й порядок оголошення окремої місцевості зоною надзвичайної екологічної ситуації та її правовий режим, проаналізувати запобіжні заходи й заходи реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру, визначити ліквідаційні заходи в межах зон надзвичайних ситуацій техногенного й природного характеру.

Питання для обговорення:

1. Поняття та ознаки зон надзвичайних екологічних ситуацій.
2. Класифікація зон надзвичайних екологічних ситуацій.
3. Підстави й порядок оголошення окремої місцевості зоною надзвичайної екологічної ситуації та її правовий режим.
4. Запобіжні заходи й заходи реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру.
5. Ліквідаційні заходи в межах зон надзвичайних ситуацій техногенного й природного характеру.

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть ознаки та види зони надзвичайної екологічної ситуації.
2. Розмежуйте поняття, підстави та наслідки правового режиму зони надзвичайної екологічної ситуації й надзвичайного стану.
3. Визначте правовий статус осіб, постраждалих внаслідок дії надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру.
4. Проведіть загальну характеристику правових засад захисту населення й територій за надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру.

Методичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Зобразіть схематично підстави оголошення окремих територій зоною надзвичайної екологічної ситуації.
2. Зобразіть схематично порядок оголошення окремих територій зоною надзвичайної екологічної ситуації.
3. Знайдіть (один на власний вибір) і проаналізуйте зміст указу Президента України про оголошення окремої місцевості зоною надзвичайної екологічної ситуації.

Практичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Внаслідок руйнування старих накопичувальних резервуарів хімічного заводу «Хімпром» (далі – Завод), що розташований у промисловій зоні Н-ської області, стався масштабний витік високотоксичних речовин у річку та ґрунти прилеглих сільськогосподарських угідь.

Міжвідомча державна комісія з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій, провівши експертизу, встановила, що:

- 1) площа забруднення перевищує критерії для надзвичайної ситуації державного рівня за екологічними наслідками;
- 2) відновлення природного середовища до рівня, безпечного для життя та здоров'я населення, потребуватиме понад 5 років навіть за умови невідкладного проведення комплексних заходів;
- 3) існує пряма загроза життю та здоров'ю мешканців трьох прилеглих населених пунктів.

На підставі висновків Комісії, Кабінет Міністрів України вніс подання Президентові України про оголошення частини Н-ської області зоною надзвичайної екологічної ситуації строком на 5 років. Президент України видав відповідний Указ.

Проблемні ситуації:

1) позов Заводу: Власник Заводу «Хімпром» оскаржив Указ Президента України в адміністративному суді, стверджуючи, що оголошення зони є необґрунтованим, оскільки не були враховані його пропозиції щодо локалізації наслідків, а сам Закон порушує його право власності, оскільки Указ передбачає тимчасову консервацію та заборону будь-якої господарської діяльності на території Заводу

2) відмова громадянина: Громадянин К., який проживає в одному з трьох населених пунктів, що підлягають обов'язковому тимчасовому відселенню (евакуації), категорично відмовляється залишати своє житло, посиляючись на ст. 47 Конституції України про непорушність житла та гарантії його захисту.

Питання:

1) правові підстави та процедура:

Визначте, які основні правові критерії та юридична процедура (згідно із Законом) мають бути дотримані для оголошення території зоною надзвичайної екологічної ситуації.

Чи є дотримання ґрунтовних висновків експертизи обов'язковою умовою?

2) оскарження Указу:

Чи має власник Заводу право на оскарження Указу Президента в суді?

Які аргументи (з посиланням на Закон) може використати Кабінет Міністрів України для обґрунтування правомірності обмежень господарської діяльності на території Заводу?

Як співвідносяться обмеження, встановлені Законом, із конституційним правом власності?

3) обов'язкове відселення:

Оцініть правомірність відмови громадянина К. від обов'язкового відселення.

Чи передбачає Закон України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» можливість примусового відселення?

Обґрунтуйте свою відповідь, посилаючись на відповідні статті Закону та Конституції України (зокрема щодо обмеження прав і свобод).

4) правовий режим:

Опишіть, які ключові елементи спеціального правового режиму автоматично запроваджуються в зоні надзвичайної екологічної ситуації відповідно до Закону, що стосуються, зокрема, використання природних ресурсів та здійснення господарської діяльності.

2. Внаслідок тривалого забруднення навколишнього середовища промисловими відходами та ігнорування екологічних стандартів, у прикордонному регіоні «Південний» відбулося різке погіршення стану здоров'я населення (масові захворювання, що загрожують життю), а також деградація екосистеми, яка стала незворотною без проведення масштабних відновлювальних робіт.

Ситуація А: Подання Кабінету Міністрів (КМУ).

На підставі висновків медичних та екологічних експертів, КМУ вирішив, що ситуація відповідає критеріям зони надзвичайної екологічної ситуації (ЗНЕС) державного рівня. КМУ подав Президенту України проект Указу про оголошення частини регіону «Південний» ЗНЕС на 7 років, з передбаченням:

1) обмеження: тимчасова заборона будівництва нових підприємств та використання певних хімічних добрив;

2) заходи: виділення коштів на відновлення екосистеми та лікування постраждалих;

3) переміщення: рекомендаційне, а не обов'язкове, тимчасове відселення частини громадян.

Ситуація Б: Подання Міністерства внутрішніх справ (МВС).

Одночасно МВС заявило, що швидке поширення масових захворювань серед населення, що викликане забрудненням, становить загрозу конституційному ладу та громадській безпеці, а отже, вимагає негайного введення надзвичайного стану (НС) на території того ж регіону строком на 30 діб з метою:

1) обмеження: встановлення комендантської години, заборона масових зібрань;

2) заходи: примусове вилучення медичного обладнання з приватних клінік, тимчасове обмеження свободи пересування;

3) переміщення: примусова ізоляція та карантин громадян, які становлять епідеміологічну небезпеку.

Питання:

Проаналізуйте ситуації та дайте юридично обґрунтовані відповіді:

1) критерії розмежування:

Вкажіть ключові юридичні відмінності між правовими режимами ЗНЕС (Закон України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації») та НС (Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану») за метою їх запровадження та підставами (критеріями).

Яка із ситуацій (А чи Б) краще відповідає основній меті режиму ЗНЕС?

2) процедура запровадження:

Порівняйте процедури прийняття рішення про введення ЗНЕС та НС.

Хто має право на їх запровадження та хто повинен їх затвердити?

3) обмеження прав і свобод:

Проаналізуйте, які основні конституційні права і свободи можуть бути обмежені в режимі ЗНЕС, а які – лише в режимі НС?

Наведіть приклади обмежень, які є правомірними в режимі НС (Ситуація Б), але будуть неконституційними в режимі ЗНЕС (Ситуація А).

4) співіснування режимів:

Чи може бути введено одночасно правовий режим ЗНЕС і Надзвичайний стан на одній і тій же території?

Якщо так, то як мають співвідноситися їхні повноваження та заходи?

У якій із ситуацій, описаних у фабулі (А чи Б), введення НС є обґрунтованим?

5) терміни дії:

Порівняйте максимальні та мінімальні терміни дії для режимів ЗНЕС та НС згідно із законодавством.

Чому вони принципово відрізняються?

Нормативно-правові акти:

Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища: 25 червня 1991.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>

Закон України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації»: 13 липня 2002.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1908-14>

Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану»: 16 березня 2000.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text>

Кодекс цивільного захисту України: 2 березня 2012.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку класифікації надзвичайних ситуацій за їх рівнями»: 24 березня 2004.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/368-2004-%D0%BF#Text>

Класифікатор надзвичайних ситуацій ДК 019:2010: 11 жовтня 2010.
<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va457609-10#Text>

Оголошення екологічної катастрофи унаслідок підриву Каховської ГЕС: правові наслідки. 2023. <https://unba.org.ua/publications/8198-ogoloshennya-ekologichnoi-katastrofi-unaslidok-pidrivu-kahovs-koi-ges-pravovi-naslidki.html>

Навчальне видання

Електронне видання

ЯРЕМАК З. В.

ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ В СФЕРІ ДОВКІЛЛЯ:

**методичні вказівки для підготовки до семінарських (практичних) занять
здобувачів вищої освіти денної форми здобуття вищої освіти
ОПП «Правоохоронна діяльність»
спеціальності К9 «Правоохоронна діяльність»**

Видання в авторській редакції

Комп'ютерна верстка З. В. Яремак